

Ugovor o doživotnom uzdržavanju (uz prijenos imovine nakon smrti) i ugovor o dosmrtnom uzdržavanju (uz istodobni prijenos imovine)

Majić, Adrijana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:777677>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

PRAVNI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
KATEDRA ZA GRAĐANSKO PRAVO

Adrijana Majić

DIPLOMSKI RAD

**UGOVOR O DOŽIVOTNOM UZDRŽAVANJU (UZ PRIJENOS IMOVINE NAKON
SMRTI) I UGOVOR O DOSMRTNOM UZDRŽAVANJU (UZ ISTODOBNI PRIJENOS
IMOVINE)**

Mentor:

izv. prof. dr. sc. Ivana Kanceljak

Zagreb 2024.

IZJAVA O IZVORNOSTI

Ja, Adrijana Majić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Adrijana Majić, v.r.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POVIJESNO UREĐENJE UGOVORA	2
3. PRAVNE KARAKTERISTIKE UGOVORA	4
3.1. ALEATORNOST UGOVORA	5
3.2. STROGO FORMALNI OBLIK UGOVORA	6
4. UGOVORNE STRANE	9
4.1. ZABRANA SKLAPANJA UGOVORA	10
5. PRAVA I OBVEZE UGOVORNIH STRANA	11
5.1. UGOVARANJE ZAJEDNICE ŽIVOTA	12
5.2. ODGOVORNOST ZA DUGOVE	12
6. OBJEKT UGOVORA	13
7. ZABILJEŽBA UGOVORA O DOŽIVOTNOM UZDRŽAVANJU	15
7.1. ZABILJEŽBA UGOVORA O DOŽIVOTNOM UZDRŽAVANJU I OVRŠNI POSTUPAK	18
8. REGISTAR UGOVORA O DOŽIVOTNOM I DOSMRTNOM UZDRŽAVANJU	19
9. UGOVARANJE U KORIST TREĆEG	20
10. STJECANJE PRAVA VLASNIŠTVA	22
10.1. UGOVOR O DOŽIVOTNOM UZDRŽAVANJU	22
10.2. UGOVOR O DOSMRTNOM UZDRŽAVANJU	24
11. PRESTANAK UGOVORA O DOŽIVOTNOM I DOSMRTNOM UZDRŽAVANJU	25
11.1. ISPUNJENJE UGOVORA	25
11.2. RASKID UGOVORA	25
11.2.2. RASKID ZBOG NEISPUNJENJA UGOVORA	27
11.2.3. RASKID ZBOG PROMIJENJENIH OKOLNOSTI	29
11.2.4. SMRT DAVATELJA UZDRŽAVANJA	30
12. NASLJEDNOPRAVNI UČINAK UGOVORA	31
13. ZAKLJUČAK	32
14. LITERATURA	33

SAŽETAK

U radu se iznosi pravno uređenje ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju uz naglasak na nove izmjene uvedene Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o obveznim odnosima te se pokušava ukazati na pravne praznine i mogućnosti njihovog uređenja. Najprije se daje prikaz povijesnog uređenja obaju ugovora, a potom se iznose njihove pravne karakteristike ugovora s detaljnijim osvrtom na aleatornost i formalnost. Navode se razlike i sličnosti između ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju te objašnjavaju prava i obveze ugovornih strana. Obraduje se problem određivanja trenutka prijenosa imovine kod postojanja više ugovaratelja na strani primatelja uzdržavanja, a zasebno se taj problem, uz ostale, obrađuje kod sklapanja ugovora o uzdržavanju u korist treće osobe. Nadalje, rad se osvrće na problem šturog određivanja objekta ugovora s gledišta obveznog i zemljišnoknjižnog prava. Objasnjava se pravni učinak zabilježbe ugovora o doživotnom uzdržavanju te njezin odnos prema zabilježbi ovrhe. Daje se kratki pregled odredaba Pravilnika o Registru ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju te upućuje na problem sklapanja ugovora protivno zabrani iz Zakona o socijalnoj skrbi. Naposljetku, obrađuje načine i pretpostavke prestanka predmetnih ugovora.

SUMMARY

This paper presents the legal regulation of the lifelong maintenance contract and the contract for maintenance until death with special review of the new changes brought by the Act of Amendments to the Civil Obligations Act and tries to indicate legal gaps and possible legal solutions to them. First, it shows the historical regulation of both contracts and then presents their legal characteristics with detailed review of the aleatoriness and the forma of contracts. In the paper you can see what differences and similarities between the contracts and what rights and obligations arise from them. It points out the problem of delayed transfer of ownership until the death of the support recipient when there is more of them and specially the same problem when the support is arranged for the benefit of a third party. Furthermore, it shows the problem of precise determination of the object of the contract from the point of view of obligatory law and land registration law. Explains the legal effect of the recordation of the lifelong maintenance contract and its relation towards the recordation of the mortgage. There is a short overview of provision of the Regulation of Registry of the lifelong maintenance contract and the contract for maintenance until death and at the end the paper lists ways and presumptions for the termination of contracts.

1. UVOD

Uzdržavanje starijih, nemoćnih i bolesnih osoba sve se više osigurava na privatnoj razini. Iako je to jedan od zadataka države i društvene zajednice, njegovo izvršavanje uveliko je otežano činjenicom velikog rasta starije populacije pa se odgovarajuća skrb ne može osigurati svakome. Zbog toga se potrebitim osobama daje mogućnost da si samostalno osiguraju skrb sklapanjem ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju kojima će kao naknadu za dano uzdržavanje dati svoju imovinu. Navedeno ukazuje na veliki društveni značaj predmetnih ugovora zbog čega je njihovo sklapanje i izvršavanje potrebno detaljno i pažljivo regulirati. Nerijetko se ovi ugovori koriste za prijevare i zlouporabe pa je potrebno propisati učinkovite mehanizme zaštite kako bi se rizik sklapanja ugovora što više umanjio. Brojni sudski predmeti, ali i javni mediji pokazali su da sklapanje ugovora o doživotnom uzdržavanju, a ponajviše ugovora o dosmrtnom uzdržavanju može rezultirati vrlo teškim posljedicama za primatelje uzdržavanja koji mogu izgubiti svu svoju imovinu, ali niti davatelji uzdržavanja nisu pošteđeni možebitne štete. Upravo zato je bilo potrebno postrožiti odredbe Zakona o obveznim odnosima¹ (dalje: ZOO) i uvesti dodatne mehanizme zaštite što je i učinjeno Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o obveznim odnosima² (dalje ZID ZOO 23) koji je stupio na snagu 30. prosinca 2023. Uveden je registar ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju, promijenjen naziv ugovora kako bi se naglasila njihova razlika, utvrđena provedba zabilježbe ugovora o doživotnom uzdržavanju temeljem samog zakona i tako dalje. Međutim, nepažljivost i nedovoljna informiranost starijih i nemoćnih osoba, često neprecizno napisani ugovori te aleatornost ugovora zahtijevaju daljnje napore radi postizanja pravne sigurnosti i povećanja povjerenje građana koji pod utjecajem mnogobrojnih primjera loših posljedica sklapanja predmetnih ugovora zagovaraju čak i ukidanje odredaba o ugovoru o dosmrtnom uzdržavanju. Sklapanjem ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju davatelj uzdržavanja postaje singularni sljednik primatelja uzdržavanja, ali se trenutak prijenosa razlikuje ovisno o kojem ugovoru je riječ. Pokazalo se da ugovaratelji vrlo često ni ne znaju da razlika postoji. Također, ne može se izostaviti niti utjecaj ugovora o doživotnom uzdržavanju na nasljednopravne postupke pa su vrlo često trn u oku nasljednika primatelja uzdržavanja. Sve navedeno je razlog mnogobrojnih sudskih postupaka o poništenju ili utvrđenju ništetnosti predmetnih ugovora zbog čega privlače sve veću pažnju javnosti i zbog čega se sve više ističe potreba za što kvalitetnijim pravnim uređenjem istih.

¹ Narodne novine 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22, 155/2023.

² Narodne novine 130/2023.

2. POVIJESNO UREĐENJE UGOVORA

Ugovori o doživotnom i ugovori o dosmrtnom uzdržavanju imaju složenu pravnu povijest i nisu oduvijek bili objedinjeni u jednom pravnom propisu kao što je to danas. Iako su oba ugovora bila i jesu obveznopravna, ugovor o doživotnom uzdržavanju je bio uređen nasljednopravnim propisom dok ugovor o dosmrtnom uzdržavanju nije bio uređen niti jednim propisom.

Pravno uređenje ugovora o doživotnom uzdržavanju može se podijeliti na tri razdoblja.³ Kao imenovani ugovor uveden je 1955. za vrijeme bivše države FNRJ, ali kao ugovor nasljednog prava u tada važećem Zakonu o nasljeđivanju. Isti je zakon, nakon osamostaljenja Hrvatske 1991. godine, bio preuzet u naš pravni sustav pa je tako ugovor o doživotnom uzdržavanju i dalje postojao kao ugovor nasljednog prava.⁴ Novim Zakonom o nasljeđivanju⁵ (dalje: ZN) donesenim 2003., kojim je zamijenjen onaj iz SFRJ, započinje drugo razdoblje. On je također uređivao ugovor o doživotnom uzdržavanju i sadržavao odredbe dosta slične onima danas.⁶ Razlog uređenja ugovora o doživotnom uzdržavanju materijom nasljednog prava bi je njegov posredan utjecaj na nasljeđivanje ostavitelja-primatelja uzdržavanja.⁷ Sve ono što je obuhvaćeno ugovorom o doživotnom uzdržavanju neće po smrti ostavitelja-primatelja uzdržavanja činiti ostavinu. Zbog takvog posrednog učinka neki autori smatraju da je ugovor o doživotnom uzdržavanju ugovor paranasljednog karaktera.⁸ Tek je stupanjem na snagu novog Zakona o obveznim odnosima⁹ (dalje: ZOO 05) ugovor o doživotnom uzdržavanju uređen kao ugovor obveznog prava, a odredbe Zakona o nasljeđivanju glede ovog ugovora prestale vrijediti.¹⁰ Razlozi za premještanje ugovora u ZOO 05 su se u pravnoj teoriji sveli na sljedeće: 1) ugovorom o doživotnom uzdržavanju se imovina stječe kao naplata za uzdržavanje, a ne zbog smrti primatelja uzdržavanja., 2) na temelju njega davatelj uzdržavanja postaje singularni pravni sljednik primatelja uzdržavanja, a ne univerzalni sljednik.¹¹ S obzirom da takvi ugovori nisu usmjereni na stvaranje neposrednih nasljednopravnih učinaka, neupitno je da je riječ o

³ Crnić, J.; Končić A., *Ugovori o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju : komentar članaka 579. - 589. Zakona o obveznim odnosima : [značenje, oblici, pravni učinci, propisi, sudska praksa, ogleđni primjeri ugovora i tužbi]*, 2. dopunjeno izdanje, Novi Informator, Zagreb, 2005., str. 4.

⁴ Radolović O., *Otvorena pitanja kod ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju u hrvatskom pravu*, FIP - Financije i pravo, vol. 11, br. 2, 2023., str. 31-44, str. 33.

⁵ Narodne novine 48/03, 163/03, 35/05, 127/13, 33/15, 14/19.

⁶ Crnić, J.; Končić A., *op. cit.* u bilj. 3., str. 4.

⁷ Gavella N.; Belaj V., *Nasljedno pravo*, Narodne Novine, Zagreb, 2008., str. 434.

⁸ Bevanda M.; Čolaković M., *Ugovor o doživotnom uzdržavanju i ugovor o dosmrtnom uzdržavanju u sudskoj praksi* u: Pehar, S. (ur.), *Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse : zbornik radova : međunarodno savjetovanje*, Pravni fakultet Sveučilište u Mostaru, Mostar, 2012., str. 276-293., str. 282.

⁹ Narodne novine 35/05.

¹⁰ Radolović O., *op. cit.* u bilj. 4., str. 33.

¹¹ Gavella N.; Belaj V., *op. cit.* u bilj. 7., str. 435.

obveznopravnim ugovorima. Sama činjenica da do prijenosa imovine dolazi nakon smrti primatelja uzdržavanja ne znači da je riječ o nasljednopravnom ugovoru već o dvostranoobveznom ugovoru.¹²

Ugovor o dosmrtnom uzdržavanju nije bio uređen niti jednim pravnim propisom pa je egzistirao kao neimenovani ugovor.¹³ Pojedini autori tvrde da ga je bilo moguće sklopiti primjenom pravnih pravila Općeg građanskog zakonika (dalje: OGZ) koji se primjenjivao na našem području i koji ga je poznavao kao institut „Prihod dosmrtni“.¹⁴ Radilo se o obveznopravnom ugovoru kojim se jedna ugovorna strana obvezuje na određeno godišnje plaćanje u novcu dok je neka osoba živa, a druga strana se zauzvrat obvezuje dati novac ili neku stvar procjenjivu u novcu.¹⁵ Primjena OGZ-a pri sklapanju ugovora o dosmrtnom uzdržavanju spominje se i u praksi Vrhovnog suda Republike Hrvatske (dalje: VSRH).¹⁶ Međutim, neki autori osporavaju primjenu OGZ-a kod sklapanja ugovora o dosmrtnom uzdržavanju ističući da se odredbe o dosmrtnom prihodu odnose na darovni ugovor uz obvezu uzdržavanja odnosno doživotnu rentu kao namet.¹⁷ Iako kod oba ugovora imamo stjecanje imovine, doživotna renta ne uključuje obvezu uzdržavanja nego samo plaćanje u novcu.¹⁸ Bezobzira na OGZ, postojanje i primjena ugovora o dosmrtnom uzdržavanju utvrđena je 1957. kada je na Proširenoj općoj sjednici tadašnjeg Saveznog Vrhovnog suda utvrđeno da bivši Zakon o nasljeđivanju iz 1955. ne isključuje zaključenje ugovora o doživotnom uzdržavanju u varijanti prenošenja imovine za života primatelja uzdržavanja.¹⁹ Time postaje nesporna mogućnost sklapanja ugovora koji kasnije postaje poznat pod nazivom ugovor o dosmrtnom uzdržavanju. Također, ugovor o dosmrtnom uzdržavanju je obveznopravni ugovor, a kao takav može biti sklopljen iako nije zakonom predviđen što proizlazi iz načela dispozitivnosti.²⁰ Tek je stupanjem na snagu ZOO-a 05 ugovor o dosmrtnom uzdržavanju uvršten kao imenovani ugovor i uređen u svega četiri odredbe.

¹² Bulka Z., *Upisi u zemljišnu knjigu na temelju ugovora o doživotnom uzdržavanju* u: Rittossa D. (ur.), *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 44, br. 1., Pravni fakultet u Rijeci, Rijeka, 2023, str. 249-268, str. 250.

¹³ Česić, Z., *Komentar Zakona o obveznim odnosima, Posebni dio, Knjiga druga*, Libertin naklada, Rijeka, 2021., str. 643.

¹⁴ *Ibid.*, str. 643.

¹⁵ Opći građanski zakonik par. 1284., dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/zakonodavstvo/austrijski-opci-gradanski-zakonik/clanak-1>.

¹⁶ Vrhovni sud Republike Hrvatske Rev-3363/1995-2 od 27. listopada 1999.

¹⁷ Radolović O., *op. cit.* u bilj. 4., str. 34.

¹⁸ *Ibid.* str 34.

¹⁹ Gavella N.; Belaj V., *op. cit.* i bilj. 7, str. 435.

²⁰ Nacrt Prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o obveznim odnosima, dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=25270>.

3. PRAVNE KARAKTERISTIKE UGOVORA

Ugovor o doživotnom uzdržavanju uređen je Zakonom o obveznim odnosima u čl. 579. st. 1. koji glasi: „Ugovorom o doživotnom uzdržavanju obvezuje se jedna strana (davatelj uzdržavanja) da će drugu stranu ili trećega (primatelja uzdržavanja) uzdržavati do njegove smrti, a druga strana izjavljuje da mu daje svu ili dio svoje imovine, s time da je stjecanje stvari i prava odgođeno do trenutka smrti primatelja uzdržavanja.“

Iz navedenog proizlazi da je riječ o dvostranoobveznom ugovoru jer obveza nastaje za obje ugovorne strane, pri tome prvo nastaje obveza davatelja uzdržavanja, a po njezinom ispunjenju nastaje obveza primatelja uzdržavanja.²¹ Ugovor je sklopljen kada se stranke dogovore oko bitnih sastojaka ugovora odnosno oko imovine ili dijela imovine koja se prenosi te radnji od kojih će se sastojati uzdržavanje. Stoga je riječ o konsenzualnom ugovoru²², a očito je i da je ugovor naplatan obzirom da primatelj uzdržavanja prenosi imovinu ili dio imovine kao naknadu za dano uzdržavanje.²³ Upravo je taj prijenos imovine primatelja uzdržavanja odnosno stjecanje prava vlasništva cilj sklapanja ugovora o doživotnom uzdržavanju i u tome se ogleda njegova kauza.²⁴ Međutim, kako učinci ugovora ne nastupaju za života primatelja uzdržavanja jer do prijenosa vlasništva primatelja uzdržavanja dolazi u trenutku njegove smrti, riječ je o ugovor *mortis causa* u pogledu obveze primatelja uzdržavanja dok je u pogledu obveze davatelja uzdržavanja riječ o ugovoru *inter vivos*.²⁵ Odgađanjem učinka ugovora do smrti primatelja uzdržavanja, njegovo trajanje postaje neizvjesno jer je nečija smrt neizvjesna okolnost. Duljina obveze davatelja uzdržavanja ovisi o životnom vijeku primatelja uzdržavanja. Takve ugovore koje sadrže element neizvjesnosti nazivamo aleatornim ugovorima, a upravo je to najvažnije obilježje ugovora o doživotnom uzdržavanju.²⁶ Zbog te aleatornosti ugovora i zbog potrebe povećanja svijesti ugovornih strana o posljedicama sklapanja, ugovor o doživotnom uzdržavanju se sklapa u strogo formalnom obliku uz sudjelovanje suca ili javnog bilježnika.²⁷

²¹ Jakovina D., *Ugovor o doživotnom i ugovor o dosmrtnom uzdržavanju uz promišljanja de lege ferenda*. u: Sessa Đ., *Tradicionalno XXXVIII. Savjetovanje, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse*. Godišnjak 30., Organizator, Zagreb, 2023., str. 119-157, str. 121.

²² Česić, Z., *op. cit.* u bilj. 13. str. 620.

²³ Bevanda M.; Čolaković M., *op. cit.* u bilj. 8., str. 281.

²⁴ *Ibid.*, str. 280.

²⁵ Klarić, P.; Vedriš, M., *Građansko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2014., str. 513.

²⁶ Jakovina D., *op. cit.* u bilj. 21., str. 121.

²⁷ Čl. 580. st. 3 i 4. ZOO.

3.1. ALEATORNOST UGOVORA

Posebnost aleatornih ugovora proizlazi iz činjenice da prava i obveze stranaka nisu posve utvrđeni u trenutku sklapanja ugovora već ovise o nekom vanjskom neizvjesnom događaju.²⁸ Zbog toga vrijednosti uzajamnih činidaba ne moraju biti podjednake, dano uzdržavanje može trajati jako dugo i može biti vrijednije od imovine koja će se steći po smrti primatelja uzdržavanja, ali i obrnuto.²⁹ Na aleatorne ugovore se stoga ne primjenjuje načelo jednake vrijednosti uzajamnih činidbi pa se ugovori o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju neće moći pobijati ako je vrijednost imovine manja od činjenja davatelja uzdržavanja ili ako je uzdržavanje trajalo prekratko.³⁰ Štoviše, ZOO izričito propisuje da se ugovori na sreću (aleatorni ugovori) ne mogu pobijati zbog prekomjernog oštećenja.³¹ Iznimku navedenom pravilu predstavlja nemoralan ugovor kojim se želi postići nerazmjerna imovinska korist iskorištavanjem tuđe teške situacije.³² Tako je Vrhovni sud Republike Hrvatske (dalje: VSRH) u jednom predmetu utvrdio da je ugovor o doživotnom uzdržavanju protivan moralu pa shodno tome ništetan jer je u trenutku njegova sklapanja davatelju uzdržavanja bilo poznato da je karcinom primatelja uzdržavanja znatno napredovao zbog čega je njegova smrt bila izvjesna.³³ Pri tom je potrebno naglasiti da sama činjenica da je smrt primatelja uzdržavanja nastupila kratko nakon sklapanja ugovora nije razlog ništetnosti niti poboynosti.³⁴

U pravnoj znanosti ne postoji jedinstveno mišljenje o aleatornosti ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju.³⁵ Prema starijoj teoriji se ti ugovori ne mogu smatrati aleatornim samo zato što imaju neka aleatorna obilježja.³⁶ U novijoj teoriji smatra se da je riječ o barem djelomično aleatornim pravnim poslovima jer su neizvjesni opseg i vrijednost uzdržavanja dok su opseg i vrijednost imovine koja se prenosi na davatelja izvjesni.³⁷ Takvo nesuglasje može biti bitno u ekstremnim slučajevima u praksi kada smrt nastupi par dana od sklapanja ugovora jer aleatornost pogoduje davatelju, a komutativnost primatelju uzdržavanja.³⁸

²⁸ Klarić, P.; Vedriš, M., *op. cit.* u bilj 25., str. 111.

²⁹ Bulka Z., *Stjecanje prava vlasništva na nekretninama na temelju pravnog posla – III dio (ugovor o darovanju i ugovor o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju)*, Hrvatska pravna revija, vol. 9., br. 11, 2009., str. 9-17.

³⁰ Česić, Z., *op. cit.* u bilj. 13., str. 620.

³¹ Čl. 375. st. 5. ZOO.

³² Crnić, J.; Končić A., *op. cit.* u bilj 3., str. 6.

³³ VSRH Rev-881/2015-2 od 9. listopada 2019.

³⁴ Ustavni sud Republike Hrvatske (dalje: USRH) U-III/186/2021 od 22. prosinca 2021.

³⁵ Radolović O., *op. cit.* u bilj. 4., str. 40.

³⁶ *Ibid.*, str. 40.

³⁷ Gorenc, V. et al., *Komentar Zakona o obveznim odnosima*, Narodne novine, Zagreb, 2014., str. 927.

³⁸ Radolović O., *op. cit.* u bilj 4., str. 40.

3.2. STROGO FORMALNI OBLIK UGOVORA

Ugovore o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju u pravilu sklapaju osobe stariji životne dobi stoga ZOO radi njihove pravne sigurnosti propisuje strogo formalni oblik njihova sklapanja: „Ugovor o doživotnom uzdržavanju mora biti sastavljen u pisanom obliku te ovjeren od suca nadležnog suda ili potvrđen (solemniziran) po javnom bilježniku ili sastavljen u obliku javnobilježničkog akta.“³⁹ Ista se odredba analogno primjenjuje na ugovor o dosmrtnom uzdržavanju. Na taj način se od zloupotrebe štite ugovorne strane i treće osobe kao što su nužni nasljednici koji njime gube pravo na nužni dio te osobe koje imaju stvarna prava na objektu ugovora.⁴⁰ Ovakav je oblik propisan kao uvjet valjanosti ugovora stoga je riječ o formi *ad solemnitatem* pa će nepoštivanje propisane forme imati za posljedicu ništetnost ugovora.⁴¹ Također, svaka daljnja izmjena i dopuna ugovora o doživotnom uzdržavanju mora biti sastavljena u istom obliku kao i izvorni ugovor⁴² jer će u protivnom biti nevaljana: „Davatelji uzdržavanja ne mogu steći nekretnine koje nisu obuhvaćene pisanim ugovorom o doživotnom uzdržavanju, naknadnim usmenim dogovorom s primateljima uzdržavanja.“⁴³ Važno je napomenuti da forma *ad solemnitatem* ne znači da se ugovor ne može sklopiti putem punomoći, ali se smatra da ta punomoć mora biti posebna i dana u istoj formi kao i ugovor na koji se odnosi.⁴⁴ Zbog takve forme ne postoji niti mogućnost konvalidacije s obzirom da se ispunjenjem nadomještava pisani oblik, ali ne i posebna forma ugovora. Prilikom ovjere ugovora kod nadležnog općinskog suda, stranke podnose prijedlog za ovjeru na temelju kojeg ih sudac poziva na ročište te u tom izvanparničnom postupku ovjerava ugovor uz sudsku pristojbu od 39,82 eura.⁴⁵ Kod solemnizacije ugovora i sastavljanja javnobilježničkog akta pristojba može biti znatno veća jer ovisi o vrijednosti predmeta ugovora.⁴⁶ Iako je sudska ovjera ugovora jeftinija opcija pa bi se pretpostavilo da je time i češća, u 2022. godini je pred sudovima sklopljeno 1231 ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju, a pred javnim bilježnicima znatno više i to 6459 ugovora.⁴⁷

³⁹ Čl. 580. st. 3. ZOO.

⁴⁰ Ćesić, Z., *op. cit.* u bilj. 13., str. 627.

⁴¹ Bevanda M.; Čolaković M., *op. cit.* u bilj. 8., str. 285.

⁴² Čl. 286. st. 2. ZOO.

⁴³ Županijski sud u Varaždinu Gž-2305/2011 od 14. veljače 2012.

⁴⁴ Gorenc, V. et al., *op. cit.* u bilj. 37., str. 930.

⁴⁵ Uredba o Tarifí sudskih pristojbi NN 37/2023 Tar. br. 32.

⁴⁶ Pravilniku o privremenoj javnobilježničkoj tarifi NN broj 38/94., 82/94., 52/95., 115/12., 120/15. i 64/19 čl. 12 i 16. st. 1. i 3.

⁴⁷ Izvješće pučke pravobraniteljice za 2022. godinu, str. 55. dostupno na: <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravoraniteljice-za-2022-godinu/?wpdmdl=15489&refresh=6465f2bc2565a1684402876>.

Strogo formalni oblik ojačan je odredbom čl. 580. st. 5. ZOO-a koja uređuje obvezu javnih bilježnika i sudaca koji sudjeluju pri izradi ugovora: „Prilikom ovjere ili sastavljanja ugovora ovlaštena će osoba iz stavka 3. ovoga članka ugovarateljima pročitati ugovor te će ih detaljno i ugovarateljima razumljivim riječima upozoriti na prava i obveze koje proizlaze iz ugovora. Ovlaštena će osoba provjeriti neposrednim pitanjima jesu li obje ugovorne strane razumjele prava i obveze koje za njih proizlaze iz ugovora.“ U ranijem ZOO-u obveza javnih bilježnika i sudaca svodila se samo na čitanje ugovora i upozoravanje na njegove posljedice. Citirani članak uveden je ZID-om ZOO-a 23 u cilju boljeg informiranja stranaka o pravnim posljedicama i pravima i obvezama ugovora.⁴⁸ Na ovaj način se smanjuje mogućnost njegove zloupotrebe, a odgovornost za moguće sumnje ili sporove glede sposobnosti primatelja uzdržavanja da shvati bit ugovora ostaje na ovlaštenim osobama.⁴⁹ Nerijetko se ugovori o uzdržavanju pokušavaju utvrditi ništavim zbog upitne sposobnosti za rasuđivanje primatelja uzdržavanja zbog čega se naglašava nedovoljno stručno znanje ovlaštenih osoba pri toj procjeni.⁵⁰ Iz tog su se razloga pojavili prijedlozi za uvođenjem prethodnog postupka izrade socijalna anamneza primatelja uzdržavanja, ali su isti odbijeni u postupku e-savjetovanja. Ako sudac ili javni bilježnik tijekom ovjere ili sklapanja ugovora posumnjaju u sposobnost za rasuđivanje primatelja uzdržavanja imaju mogućnost odbiti ovjeru ili sklapanje istog⁵¹, ali njihova ocjena ne sprječava vještakovo utvrđivanje sposobnosti za rasuđivanje povodom tužbe za utvrđivanje ništetnosti ili za pobijanje.⁵² Sudjelovanje ovlaštenih osoba sasvim je dovoljna mjera opreza jer će oni kroz razgovor u pravilu moći razaznati je li primatelj sposoban za rasuđivanje dok bi uvođenje prethodnog postupka nepotrebno otežalo i produljilo postupak sklapanja ugovora.

Zakon točno određuje tko se smatra ovlaštenom osobom pa ugovor koji je ovjerala ili sastavljala osoba na sudu ili u javnobilježničkom uredu koja nema svojstvo javnog bilježnika ili suca ne bi bio valjan. Shodno tome je u postupku utvrđen ništetnim ugovor o doživotnom uzdržavanju kojega je primatelj uzdržavanja potpisao u uredu javne bilježnice pred javnobilježničkom vježbenicom (bez položenog pravosudnog i javnobilježničkog ispita), koja je prije potpisa ugovora isti pročitala i upozorila primatelja uzdržavanja na posljedice zaključivanja.⁵³

⁴⁸ Nacrt Prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o obveznim odnosima, *op. cit* u bilj. 16.

⁴⁹ Bukovac Puvača, M., *Novo uređenje ugovora o uzdržavanju u Zakonu o obveznim odnosima*, Informator br. 6820, Zagreb, , 2024., str. 2., fusnota 14.

⁵⁰ Stokić, M., *Neprepoznati i nepriznati problemi reforme građanske grane sudovanja*, Hrvatska pravna revija, Zagreb, 2018., str. 9.

⁵¹ *Ibid*, str. 9.

⁵² Vrhovni sud Republike Hrvatske Rev 847/10-2 od 5. siječnja 2011.

⁵³ Vrhovni sud Republike Hrvatske Rev 209/2012-3 od 18. travnja 2012.

Ugovor o dosmrtnom uzdržavanju definiran je čl. 586. st. 1. ZOO-a na sljedeći način: „Ugovorom o dosmrtnom uzdržavanju (uz istodobni prijenos imovine) obvezuje se jedna strana (davatelj uzdržavanja) da će drugu stranu ili trećega (primatelja uzdržavanja) uzdržavati do njegove smrti, a druga se strana obvezuje da će mu za života prenijeti svu ili dio svoje imovine.“

Kao i ugovor o doživotnom uzdržavanju, ugovor o dosmrtnom uzdržavanju je dvostanoobvezan, konsenzualan, naplatan, aleatoran i strogo formalan ugovor.⁵⁴ Sve što je glede pravnih karakteristika prethodno navedeno za jedan ugovor vrijedi i za drugi. Također, isto je i pravno uređenje ovih ugovora s obzirom da ZOO vrlo šturo uređuje ugovor o dosmrtnom uzdržavanju u svega četiri članka, a glede svih ostalih pravnih pitanja u čl. 589. ZOO-a upućuje na odgovarajuću primjenu odredaba o ugovoru o doživotnom uzdržavanju.⁵⁵ Zanimljivo je istaknuti da se do donošenja Zakona o obveznim odnosima NN 35/05 ugovor o dosmrtnom uzdržavanju mogao sklopiti samo u pisanom obliku uz običnu ovjeru potpisa⁵⁶ jer se isti razvio kroz sudsku praksu i bio priznat od strane sudova, ali nije bio sadržan ni u jednom propisu sve to donošenja tih izmjena.⁵⁷ Specifičnost ugovora o dosmrtnom uzdržavanju jest trenutak prijenosa imovine što je ujedno i njegova najvažnija razlika u odnosu na ugovor o doživotnom uzdržavanju. Kod ugovora o doživotnom uzdržavanju ispunjenje obveze primatelja uzdržavanja odgođeno je do njegove smrti dok kod ugovora o dosmrtnom uzdržavanju obveza za primatelja uzdržavanja nastaje odmah po sastavljanju ugovora, on je dužan odmah prenijeti pravo vlasništva nad objektom ugovora davatelju uzdržavanja.⁵⁸ Zbog toga je ugovor o dosmrtnom uzdržavanju ugovor *inter vivos* odnosno ugovor među živima.⁵⁹

Kako bi se razlika između ova dva ugovora još više naglasila, ZID ZOO mijenja naziv obaju ugovora na način da se u zagradi dodaje podatak o trenutku prijenosa imovine.⁶⁰ Praksa je pokazala da su nazivi ugovora zbunjujući za građane, a neka istraživanja utvrdila da većina primatelja uzdržavanja nije niti svjesna njihovih razlika tako da se ovako bit ugovora izražava odmah u njihovom nazivu.⁶¹

⁵⁴ Klarić, P.; Vedriš, M., *op. cit.* u bilj. 25., str. 513.

⁵⁵ Čl. 589. ZOO.

⁵⁶ Jakovina D., *op. cit.* u bilj. 21., str. 123.

⁵⁷ Crnić, J.; Končić A., *op. cit.* u bilj. 3., str. 15.

⁵⁸ Jakovina D., *op. cit.* u bilj. 21., str. 123.

⁵⁹ Česić, Z., *op. cit.* u bilj. 13., str. 643.

⁶⁰ Nacrt Prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o obveznim odnosima, URL: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=25270>.

⁶¹ Bukovac Puvača, M., *op. cit.* u bilj. 49., str. 2.

4. UGOVORNE STRANE

Ugovori o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju ne dijele samo pravne karakteristike već i ugovorne strane, a to su davatelj uzdržavanja - osoba koja se obvezuje uzdržavati drugu ugovornu stranu ili trećeg te primatelj uzdržavanja - osoba koja se obvezuje za dano uzdržavanje prenijeti dio ili cijelu svoju imovinu.⁶² Primatelj uzdržavanja može biti samo poslovno sposobna fizička osoba jer to proizlazi iz naravi uzdržavanja. Naprotiv, davatelj uzdržavanja može bit svaka poslovno sposobna fizička ili pravna osoba. Iako pitanje pravne osobe kao subjekta nije posve jasno riješeno, pozitivan odgovor proizlazi iz činjenice da ZOO takvu mogućnost ne isključuje.⁶³ U praksi se odgovor nalazi u sadržaju obveze pa ako bi se uzdržavanje sastojalo od novčanih davanja bez potrebe fizičkog kontakta, davatelj bi mogao biti i pravna osoba.⁶⁴ Štoviše, moguće je i da se trgovačka društva bave uslugama uzdržavanja jer Zakon o trgovačkim društvima dopušta širok raspon trgovačkih djelatnosti čime bi se osigurala kvaliteta i sigurnost pružanja usluge uzdržavanja.⁶⁵

Iz zakonskih odredbi se može zaključiti da ugovor može sklopiti i više osoba, bilo na strani primatelja bilo na strani davatelja uzdržavanja jer takva zabrana nije utvrđena.⁶⁶ Najčešće će to biti slučaj bračnih drugova kao primatelja uzdržavanja, ali ne postoji zapreka da to budu i druge osobe.⁶⁷ U pravnoj teoriji zauzeto je stajalište da su ugovori o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju jedinstveni ugovori odnosno da su njihove obveze jedinstvene i nedjeljive.⁶⁸ Posljedično tome, neispunjenje ugovora od strane jednog davatelja uzdržavanja dovest će do raskida ugovora u odnosu na sve primatelje uzdržavanja. Tada se postavlja i pitanje trenutka prijenosa imovine na davatelja uzdržavanja. Na to je pitanje odgovoreno sudskom praksom kojom je utvrđeno da se u tom slučaju prijenos imovine odgađa do smrti posljednjeg primatelja.⁶⁹ Takvo utvrđenje zatim otvara pitanje pravnog statusa imovine u razdoblju između smrti dvaju primatelja uzdržavanja koje također nije uređeno stoga je kod višestranog ugovaranja neupitno potrebna intervencija zakonodavca kako bi se popunile pravne praznine te izbjegli sporovi i pravne nesigurnosti.⁷⁰

⁶² Čl. 579. st. 1. ZOO.

⁶³ Gorenc, V. et al., *op. cit.* u bilj. 37, str. 928.

⁶⁴ *Ibid.*, str. 928.

⁶⁵ Radolović O., *op. cit.* u bilj. 4., str. 36.

⁶⁶ Česić, Z., *op. cit.* u bilj. 13., str. 621.

⁶⁷ VSRH Rev 480/83 od 26. kolovoza 1983.

⁶⁸ Česić, Z., *op. cit.* u bilj. 13., str. 621.

⁶⁹ VSRH Rev 1987/89 od 28. veljače 1990.

⁷⁰ Tuhtan Grgić, I., *Specifičnosti ugovora o doživotnom uzdržavanju u korist trećeg* u: Slakoper Z. (ur.), *Liber amicorum in honorem Vilim Gorenc*, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2014., str. 377–394, str. 386.

Poželjno je da se do zakonskog uređenja u sami ugovor uvrsti odredba o nedjeljivosti obveze kako bi se izbjegla situacija prenošenja imovine dok je jedan od primatelja i dalje živ.

Sudskom praksom je utvrđeno i da je moguće sklapanje ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju između osoba glede kojih već postoji obveza uzdržavanja u Obiteljskom zakonu⁷¹ (dalje: ObZ) pa se tako ugovor može sklopiti između bračnih drugova, roditelja i djece, izvanbračnih drugova, srodnika u ravnoj liniji te pastorka i očuha i maćehe.⁷² Navedeno je utvrdio VSRH u postupku revizije: „Ugovor o doživotnom uzdržavanju mogu valjano zaključivati uz postojanje općih pretpostavki i srodnici kao i osobe koje su po samom zakonu dužne međusobno se uzdržavati odnosno međusobno se pomagati.“⁷³ Sklapanjem ugovora o uzdržavanju između srodnika povećava se kvaliteta uzdržavanja jer ono tada nije vezano za imovinsko stanje obveznika uzdržavanja već se ono govora neovisno o tome.⁷⁴

4.1. ZABRANA SKLAPANJA UGOVORA

Jedina zabrana sklapanja ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju propisana je Zakonom o socijalnoj skrbi⁷⁵ (dalje: ZSS). On propisuje da pravna ili fizička osoba koja obavlja djelatnost socijalne skrbi i osoba zaposlena u djelatnosti socijalne skrbi ne može sklopiti ugovore kojima bi se opteretila ili otuđila imovina korisnika niti izričito ugovor o doživotnom ili dosmrtnom uzdržavanju, a posljedica sklapanja jest njihova ništetnost.⁷⁶ Na taj način se štite korisnici socijalne skrbi i sprječavaju zloupotrebe. Odredba je uvedena izmjenama i dopunama ZSS-a 2017. godine, ali unatoč tome pučka pravobraniteljica u svom godišnjem izvještaju za 2020. navodi kako je praksa sklapanja takvih ugovora vrlo česta.⁷⁷ Postoji nekoliko razloga zbog kojih je to slučaj. Tome uvelike doprinosi neinformiranost primatelja uzdržavanja o posljedicama ugovora, a posebice neznanje o postojanju ove zabrane u Zakonu o socijalnoj skrbi. Istraživanje pučke pravobraniteljice u 2019. godini pokazalo je da od 500 osoba u starosti od 65. godina i nadalje, čak njih 85% nije znalo za ovu zabranu.⁷⁸ Nadalje, jedan od razloga je

⁷¹ Obiteljski zakon NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23.

⁷² Čl. 281. OZ.

⁷³ VSRH Rev 2772/87 od 28. prosinca 1989.

⁷⁴ Čl. 307. ObZ.

⁷⁵ Zakon o socijalnoj skrbi NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23.

⁷⁶ Čl. 171. st. 2. ZSS.

⁷⁷ Izvješće pučke pravobraniteljice za 2020., str. 62., dostupno na:

<https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2020-godinu/?wpdmdl=10845&refresh=60910e6b1d1601620119147>.

⁷⁸ Izvješće o provedenom savjetovanju - Savjetovanje o Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o obveznim odnosima. Ured pučke pravobraniteljice, komentar pod rednim brojem 2., dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/EconReport?entityId=25270&SortBy=UserName&Order=Descending>.

dosadašnje nepostojanje registra iz kojeg bi bilo vidljivo da je takav ugovor sklopljen.⁷⁹ To je djelatnicima omogućavalo sklapanje takvih ugovora bez ikakve kontrole jer sudovi i javni bilježnici često ne provjeravaju u kojem su odnosu ugovorne strane niti je li to protivno zabrani u ZSS-u.⁸⁰ Pučka je pravobraniteljica predlagala uvođenje registra u nekoliko svojih godišnjih izvješća Ministarstvu pravosuđa i uprave, a prijedlog je prihvaćen tek ZIS-om ZOO-a. Uz registar je radi bolje zaštite korisnika socijalne skrbi predlagala i uvođenje odredbe koja bi obvezivala sudove i javne bilježnike da prije ovjere ili sklapanja ugovora o doživotnom ili dosmrtnom uzdržavanju provjere je li to protivno ZSS-u.⁸¹ Prijedlog je odbijen, ali bi mogao zaživjeti kada se ostvare tehnički uvjeti za pregled evidencija Centra za socijalnu skrb.⁸²

5. PRAVA I OBVEZE UGOVORNIH STRANA

Ugovorima o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju ispunjavaju se životne potrebe onih koji više nisu u stanju to činiti sami zbog čega se obveze i prava ugovornih strana razlikuju od slučaja do slučaja. One ovise o životnim i materijalnim potrebama primatelja i davatelja uzdržavanja.⁸³ Uzdržavanje se najčešće sastoji od brige o prehrani i zdravlju, podmirivanja troškova za isto, pomaganja u obavljanju kućanskih poslova, mjesečnih novčanih davanja, druženja, snošenja pogrebnih troškova i slično. Međutim, vrlo često se ugovorne strane ne upuštaju u jasno i precizno utvrđivanje prava i obveza pa dolazi do nesuglasica i sporova glede neispunjenja ugovora. Tome je pridonio i ZOO koji do zadnje izmjene i dopune nije definirao niti precizirao pojam uzdržavanja te su ga sudovi u slučaju spora tumačili prema uobičajenim shvaćanjima građana.⁸⁴ Kako bi se smanjio broj takvih sporova, podigla svijest o vrsti i opsegu preuzetih obveza te spriječilo olako upuštanje u sklapanje ugovora o uzdržavanju, ZID-om ZOO-a uvedena je odredba o obveznom sadržaju ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju:⁸⁵ „...mjesto stanovanja primatelja uzdržavanja, obveza prehrane, njege i brige o zdravlju primatelja uzdržavanja te zadovoljenje njegovih ostalih osnovnih životnih potreba, snošenje troškova režija i pogreba primatelja uzdržavanja.“⁸⁶

⁷⁹ Izvješće pučke pravobraniteljice za 2020., *op. cit.* u bilj. 70., str. 62.

⁸⁰ *Ibid.*, str. 62.

⁸¹ Izvješće o provedenom savjetovanju, *op. cit.* u bilj. 71.

⁸² *Ibid.*

⁸³ Butković, M., *Ugovor o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju u sudskoj praksi*, Javni bilježnik, Prilog uz broj 37. Zagreb, 2012, str. 4., dostupno na: https://www.hjk.hr/Portals/0/CasopisJB/Prilog%20uz%20br%2037.pdf?ver=OOZIw_rzXfP23XhpYzVRTw%3d%3d.

⁸⁴ Radolović O., *op. cit.* u bilj. 4., str. 35.

⁸⁵ Bukovac Puvača, M., *op. cit.* u bilj. 49. str. 2.

⁸⁶ Čl. 579. st. 2. ZOO.

Obveze davatelja i primatelja uzdržavanja su sadržajno iste u oba ugovora. Davatelj uzdržavanja je dužan uzdržavati primatelja uzdržavanja do njegove smrti, a kao naknadu za to mu je primatelj uzdržavanja dužan prenijeti cijelu ili dio svoje imovine.⁸⁷ Kao što je ranije rečeno, obveza primatelja uzdržavanja ne nastupa jednako kod oba ugovora u čemu je njihova glavna razlika i osnovna bit. Kod ugovora o dosmrtnom uzdržavanju obveze ugovornih strana se vremenski podudaraju te tako obje nastaju za života primatelja uzdržavanja.⁸⁸ Suprotno tomu, kod ugovora o doživotnom uzdržavanju nastanak obveze davatelja uzdržavanja ovisi o ispunjenju obveze primatelja. Ukoliko će primatelj uzdržavanja uzdržavati davatelja do njegove smrti, u tom će trenutku doći do prijenosa imovine davatelja uzdržavanja.⁸⁹

5.1. UGOVARANJE ZAJEDNICE ŽIVOTA

ZN je sadržavao odredbu kojom se dopušta ugovaranje zajednice života ili imanja prilikom sklapanja ugovora o doživotnom uzdržavanju, ali ista nije preuzeta u ZOO.⁹⁰ Iako izričito ne predviđa mogućnost da davatelj i primatelj uzdržavanja ugovore zajednicu života, u svrhu lakšeg ispunjenja ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju ona proizlazi iz odredaba o raskidu ugovora.⁹¹ One ovlašćuju svaku ugovornu stranu na raskid ugovora ukoliko su se obvezale da će zajedno živjeti, a zajednički život postane nepodnošljiv zbog narušenih odnosa.⁹² I kada zakon ne bi uopće spominjao zajednicu života ugovornih strana, takva mogućnost bi proizlazila iz načela dispozitivnosti.⁹³

5.2. ODGOVORNOST ZA DUGOVE

Davatelj uzdržavanja po smrti primatelja uzdržavanja stječe njegovu imovinu kao singularni sljednik pa kao takav ne može odgovarati za njegove dugove. Za dugove će i dalje odgovarati njegovi nasljednici kao njegovi univerzalni sljednici.⁹⁴ Međutim, ZOO sadrži iznimku navedenog pravila uvažavajući načelo autonomije stranaka te predviđa mogućnost ugovaranja odgovornosti davatelja uzdržavanja.⁹⁵ Tako se može ugovoriti da će davatelj uzdržavanja po smrti primatelja uzdržavanja odgovarati samo za a) određene dugove, b) koji postoje u trenutku

⁸⁷ Čl. 579. st. 1. ZOO.

⁸⁸ Butković, M., *op. cit.* u bilj. 83., str. 6.

⁸⁹ *Ibid.*, str. 6.

⁹⁰ Zakon o nasljeđivanju NN 48/2003 čl. 116. st. 6.

⁹¹ Tuhtan Grgić, I., *op. cit.* u bilj. 70., str. 382.

⁹² ZOO čl. 583. st. 2.

⁹³ Tuhtan Grgić, I., *op. cit.* u bilj. 70., str. 382.

⁹⁴ Zakon o nasljeđivanju čl. 139. st. 1.

⁹⁵ Čl. 582. ZOO.

sklapanja ugovora o doživotnom ili dosmrtnom uzdržavanju te c) samo prema određenim vjerovnicima.⁹⁶ Do promjene dužnika dolazi institutom preuzimanja duga ili preuzimanja ispunjenja, a stranke moraju u ugovoru odrediti o kojem će obliku preuzimanja biti riječ.⁹⁷ U oba slučaja radi se o ugovoru između primatelja uzdržavanja kao dužnika i davatelja uzdržavanja kao preuzimatelja obveze. Preuzimanjem duga davatelj uzdržavanja stupa na mjesto primatelja uzdržavanja koji prestaje biti dužnik obveze dok se kod preuzimanja ispunjenja davatelj obvezuje primatelju uzdržavanja da će on ispuniti njegovu obvezu, no dužnik i dalje ostaje primatelj uzdržavanja.⁹⁸

6. OBJEKT UGOVORA

Objekt ugovora je sva ili dio imovine davatelja uzdržavanja pa tako to mogu biti nekretnine, pokretnine te imovinska prava koja mu pripadaju u vrijeme zaključenja ugovora.⁹⁹ Ugovorom su obuhvaćene i njihove pripadnosti, ali se može i drugačije ugovoriti.¹⁰⁰ Iz ugovora se mogu isključiti alati, uređaji, namještaj i sve ostalo što se smatra pripatkom nekretnine. U praksi se glede objekta pojavljuje vrlo neprecizna i štura odredba kojom se utvrđuje da primatelj uzdržavanja ostavlja davatelju uzdržavanja svu svoju pokretnu i nepokretnu imovinu.¹⁰¹ Iz nje se ne može sa sigurnošću utvrditi što čini predmet ugovora pa ostavlja prostor za sporove između davatelja uzdržavanja i možebitnih nasljednika primatelja uzdržavanja. Iako neprikladna takva je odredba pravno valjana jer ZOO propisuje da ukoliko činidba nije određena mora biti određiva što ova jest¹⁰²: „O pravovaljanom ugovoru riječ je onda kad je ugovorna odredba o pokretninama dovoljno određena odnosno određiva, a što je bila u konkretnom slučaju kada je u ugovoru navedeno da primatelji uzdržavanja ostavljaju davateljici uzdržavanja odmah sve svoje pokretnine te je ugovoreno da primatelji uzdržavanja ostavljaju davateljici uzdržavanja sve svoje nekretnine, pokretnine i novac,...“¹⁰³ Iako je takva odredba dovoljno određena prema pravilima obveznog prava i čini ugovor pravno valjanim, sa gledišta zemljišnoknjižnog prava ona ne može proizvesti željene pravne učinke. Do problema dolazi ukoliko je predmet ugovora o dosmrtnom uzdržavanju nekretnina jer je za stjecanje vlasništva

⁹⁶ Gorenc, V. et al., *op. cit.* u bilj. 37., str. 933.

⁹⁷ Crnić, J.; Končić A., *Op. cit.* u bilj. 3., str. 11.

⁹⁸ Bulka Z., *op. cit.* u bilj. 29. str. 451. i 453.

⁹⁹ Klarić, P.; Vedriš, *op. cit.* u bilj. 25., str. 511.

¹⁰⁰ Čl. 579., st. 3. ZOO.

¹⁰¹ Bulka Z., *op. cit.* u bilj. 29., str. 5.

¹⁰² Čl. 369. st. 2. ZOO.

¹⁰³ VSRH Rev-955/07 od 10. listopada 2007.

iste potrebna uknjižba u zemljišne knjige.¹⁰⁴ Naime, privatna isprava, u ovom slučaju ugovor o doživotnom ili dosmrtnom uzdržavanju, mora ispunjavati određene pretpostavke kako bi se na temelju nje dopustila uknjižba. Tako Zakon o zemljišnim knjigama¹⁰⁵ (dalje: ZZK) propisuje da će se uknjižba moći provesti jedino ako privatna isprava sadrži točnu oznaku zemljišta ili prava glede kojeg se zahtjeva uknjižba.¹⁰⁶ Upravo ta pretpostavka valjanosti privatne isprave za uknjižbu neće biti zadovoljena sintagmom „svu svoju imovinu“ pa se davatelj uzdržavanja neće moći uknjižiti kao vlasnik nekretnine primatelja uzdržavanja bez specifikacije iste.

Zbog takvog općenitog određivanja predmeta ugovora, u sudskoj praksi se pojavilo pitanje obuhvaća li se time i imovina koju davatelj uzdržavanja nije imao u trenutku sklapanja ugovora, ali ju je stekao naknadno prije svoje smrti.¹⁰⁷ To pitanje buduće imovine bio je razlog podnošenja zahtjeva za utvrđivanje ugovora o doživotnom uzdržavanju ništetnim jer niti bivši Zakon o nasljeđivanju koji je uređivao ugovor o doživotnom uzdržavanju niti današnji čl. 579. ZOO-a ne predviđaju takvu mogućnost.¹⁰⁸ Povodom tih zahtjeva sudovi su zauzeli stajalište da određivanje cijele svoje imovine kao objekta ugovora obuhvaća i onu imovinu koju će primatelj uzdržavanja naknadno steći, ali i da je moguće ugovoriti prijenos prava vlasništva neke buduće imovine.¹⁰⁹ Pritom su se vodili odredbom ZOO-a koja izričito određuje da predmet kupoprodaje može biti i buduća stvar¹¹⁰ što znači da raspolaganje budućom imovinom nije nepoznanica u našem pravnom sustavu, ali ponovno otvara pitanje određenosti imovine.

Objektom ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju, kao što je prethodno navedeno, može biti bilo koji oblik imovine pa ako to budu pokretnine ili potraživanja oni moraju biti određeni ili odredivi.¹¹¹ Zanimljivo je da su komentatori prijašnjeg ZN-a tvrdili da predmetom tih ugovora moraju biti samo nekretnine.¹¹² Takav se stav i može smatrati ispravnim obzirom da je trajanje takvih ugovora u pravilu dugo, zahtijevaju veći trud i brigu, a u većini slučajeva i osobnu povezanost pa je prikladno da se kao naknada ugovori imovina veće vrijednosti.¹¹³

¹⁰⁴ Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima NN 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 152/14, 81/15, 94/17 (dalje: ZV), čl. 119. st. 1.

¹⁰⁵ Zakon o zemljišnim knjigama NN 63/19, 128/22.

¹⁰⁶ Čl. 59., st. 1., t. 1. ZZK.

¹⁰⁷ Crnić, J.; Končić A., *op. cit.* u bilj. 3., str. 7.

¹⁰⁸ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev 2082/99 od 21. kolovoza 2002.

¹⁰⁹ Županijski sud u Varaždinu, Gž-1128/09-2 od 9. studenog 2009.

¹¹⁰ Čl. 380. st. 3. ZOO.

¹¹¹ Bevanda M.; Čolaković M., *op. cit.* u bilj. 8., str. 285.

¹¹² Radolović, O., *op. cit.* u bilj. 4. str. 39.

¹¹³ *Ibid*, str. 39.

7. ZABILJEŽBA UGOVORA O DOŽIVOTNOM UZDRŽAVANJU

Postojanje ugovora o doživotnom uzdržavanju kojem je predmet ugovora nekretnina predstavlja činjenicu važnu za pravni promet te nekretnine stoga ZOO propisuje njegovu zabilježbu u zemljišnim knjigama.¹¹⁴ Na zabilježbu je do stupanja na snagu ZIS-a ZOO-a bio ovlašten davatelj uzdržavanja. Samo je on mogao podnijeti prijedlog za upis nadležnom zemljišnoknjižnom sudu, ali to nije morao. Sada je uvođenjem izmjena i dopuna propisana obveza zabilježbe ugovora o doživotnom uzdržavanju u zemljišne knjige za čiju su provedbu odgovorni suci i javni bilježnici koji sudjeluju u sastavljanju ili ovjeri ugovora.¹¹⁵ Uvođenje obveze proizašlo je iz potrebe povećanja pravne sigurnosti davatelja uzdržavanja koji se morao zaštititi od mogućeg otuđenja nekretnine na temelju povjerenja u zemljišne knjige.

Zabilježba je zemljišnoknjižni upis koji se vrši kako bi se učinili vidljivim odnosi i činjenice s učinkom da se nitko ne može pozvati na to da za njih nije znao niti morao znati ili kako bi se ostvarili određeni pravni učinci.¹¹⁶ Obzirom da ZOO u pogledu zabilježbe ugovora o doživotnom uzdržavanju nije propisao pravne učinke iste, na to je pitanje odgovorio Vrhovni sud. U revizijskom postupku sud je utvrdio da zabilježba može stvarati pravni učinak osnivanja prvenstvenog reda samo kada je to izrijekom propisano.¹¹⁷ Osnivanjem prvenstvenog reda stjecatelju se čuva mjesto za upis njegovog prava, ali ZOO to ne propisuje za davatelja uzdržavanja. Shodno tome, zabilježba ugovora o doživotnom uzdržavanju ne čuva prvenstveni red već djeluje apsolutno samo u smislu da se nitko ne može pozvati na to da nije znao niti morao znati za postojanje ugovora pa se radi o zabilježbi iz čl. 44. točke 1. ZOO-a.¹¹⁸

Nastavno na publicističku ulogu zabilježbe, potrebno je istaknuti da primatelj uzdržavanja nije spriječen u daljnjem raspolaganju nekretninom koja je predmet ugovora o doživotnom uzdržavanju, on je može dalje otuđiti ili opteretiti.¹¹⁹ Pravo stečeno nakon zabilježbe ugovora o doživotnom uzdržavanju će se uknjižiti u zemljišnu knjigu i ta će uknjižba stvarati uobičajene učinke stjecanja, prenošenja, ograničavanja ili prestanka prava.¹²⁰ Bez obzira je li pravo stečeno naplatnim ili besplatnim pravnim poslom.¹²¹ Međutim, trenutkom smrti primatelja uzdržavanja,

¹¹⁴ Čl. 581. st. 1. ZOO.

¹¹⁵ *Ibid.* čl. 581. st. 1.

¹¹⁶ Čl. 44. ZZK.

¹¹⁷ VSRH Rev 3073/2015-2 od 26. veljače 2016.

¹¹⁸ *Ibid.*

¹¹⁹ VSRH Rev 3305/2021-2 od 1. rujna 2021.

¹²⁰ ZZK, čl. 34. st. 2.

¹²¹ Županijski sud Varaždin Gž Zk-331/2022 od 20. svibnja 2022.

pravo vlasništva se po samom zakonu prenosi na davatelja uzdržavanja¹²², ali on svoje pravo neće moći uknjižiti u zemljišne knjige. Za provedu upisa potrebno je ispunjenje dviju materijalnih pretpostavki, postojanje knjižnog prednika i isprave.¹²³ Pretpostavka knjižnog prednika će biti zadovoljena ukoliko se upis vrši protiv osobe koja je u trenutku podnošenja prijedloga upisana kao nositelj prava glede kojeg se zahtjeva upis. S obzirom da bi se u ovom slučaju upis zahtijevao protiv primatelja uzdržavanja, a isti više nije upisan kao nositelj prava, ne može se provesti uknjižba u korist davatelja uzdržavanja.¹²⁴ Prijedlog davatelja uzdržavanja za upis uknjižbe prava vlasništva bio bi odbijen.¹²⁵

Tada davatelju uzdržavanja jedino preostaje parnica u kojoj će dokazati da novi vlasnik pri upisu u zemljišne knjige nije postupao u dobroj vjeri.¹²⁶ ZOO propisuje da u slučaju kada otuđitelj sklopi više pravnih poslova kojima otuđuje nekretninu, vlasnik postaje onaj koji se u dobroj vjeri uknjiži u zemljišne knjige.¹²⁷ Osoba koja se upisala u zemljišnu knjigu nakon zabilježbe ugovora o doživotnom uzdržavanju ne može se s uspjehom protiviti prenošenju vlasništva na davatelja uzdržavanja jer je njoj pri podnošenju prijedloga za upis prava vlasništva u zemljišnoknjižnom ulošku zabilježba bila vidljiva.¹²⁸ Shodno tome, ona se ne može pozivati na institut povjerenja u zemljišne knjige koji štiti stjecatelja u dobroj vjeri, onog koji nije znao niti je s obzirom na okolnosti mogao posumnjati da ono što je upisano u zemljišnim knjigama nije potpuno ili se razlikuje od izvanknjižnog stanja.¹²⁹ Sud će u tom slučaju tužbu davatelja uzdržavanja za brisanje uknjižbe usvojiti, naložiti njeno brisanje i uspostavu prijašnjeg zemljišnoknjižnog stanja.¹³⁰ Time se zadovoljava materijalna pretpostavka knjižnog prednika i davatelju uzdržavanja omogućuje upis prava vlasništva u zemljišne knjige. U sudskoj se praksi pojavilo pitanje roka za podnošenje tužbe davatelja uzdržavanja, odnosno primjenjuje li se u tom slučaju rok utvrđen u čl. 125. ZV-a za slučaj višestrukog otuđenja nekretnine.¹³¹ Zbog neujednačene sudske prakse, glede tog je pitanja dopuštena revizija pa će ono ostati otvoreno do donošenja odluke VSRH-a.

¹²² Gorenc V. *et al.*, *op.cit.* u bilj. 32., str. 929.

¹²³ ZZK čl. 45., 48., 49.

¹²⁴ Bulka Z., *op. cit.* u bilj. 12., str. 254.

¹²⁵ VSRH Rev 3075/2015-2 od 13. ožujka 2019.

¹²⁶ Čl. 125. st. 2. ZV.

¹²⁷ *Ibid.*, čl. 125. st. 1.

¹²⁸ Bulka, Z., *op. cit.* u bilj. 12. str. 254.

¹²⁹ Čl. 8. st. 3. ZZK.

¹³⁰ VSRH Rev-x 1276/15-2 od 1. ožujka 2016.

¹³¹ VSRH Rev 3305/2021-2 od 1. rujna 2021.

Do stupanja na snagu ZIS-a ZOO-a zabilježba je bila samo mogućnost što znači da brojni ugovori o doživotnom uzdržavanju nisu zabilježeni.¹³² Takav propust ostavljao je prostor institutu zaštite povjerenja u zemljišne knjige. Na spomenutom načelu počiva zemljišnoknjižno pravo polazeći od predmnijeve da zemljišna knjiga odražava potpuno i istinito stanje nekretnina.¹³³ Iz tog će razloga osoba koja s obzirom na stanje u zemljišnim knjigama nije znala niti mogla znati da se izvanknjižno stanje nekretnine razlikuje od knjižnog stanja biti zaštićena. U slučaju povjerenja u potpunost zemljišnih knjiga osoba će steći nekretninu neopterećenu onim pravima koja nisu bila upisana niti je bilo vidljivo da će se upisati u trenutku kada je ona podnijela prijedlog za upis svog prava.¹³⁴ Shodno tome, stjecatelj se može upisati kao vlasnik nekretnine primatelja uzdržavanja, a davatelj uzdržavanja se ne bi mogao suprotstaviti njegovom pravu jer je stjecatelj postupao u dobroj vjeri ne znajući za postojanje ugovora o doživotnom uzdržavanju.¹³⁵

Ukoliko predmet ugovora o doživotnom uzdržavanju nisu nekretnine već pokretnine i prava o kojima se vodi javni upisnik, ovlaštena će osoba ugovor dostaviti nadležnom tijelu kako bi se ugovor u isti upisao.¹³⁶ Međutim, ostavljeno je otvoreno pitanje što sa pokretninama i pravima o kojima se ne vodi javni upisnik, a predmet su ugovora o doživotnom uzdržavanju. Uzimajući u obzir činjenicu da se radi o ugovoru koji se u pravilu dugo izvršava, a pokretnine i prava su podložniji promjeni može se zaključiti da tada ugovor za davatelja predstavlja puno veći rizik od kojeg nije zaštićen.¹³⁷

Važno je istaknuti da se zabilježba provodi samo nakon sklapanja ugovora o doživotnom uzdržavanju. Sklapanjem ugovora o dosmrtnom uzdržavanju ne postoji potreba za njenom provedbom jer do stjecanja prava vlasništva dolazi tijekom života primatelja uzdržavanja pa se provodi uknjižba.¹³⁸ Navedeno proizlazi iz Zakona o zemljišnim knjigama koji određuje da se zabilježba može provesti samo kada to određuje neki zakon, a glede ugovora o dosmrtnom uzdržavanju takva odredba ne postoji.¹³⁹

¹³² Čl. 581. st. 1. ZOO.

¹³³ Čl. 8. st. 2. ZZK.

¹³⁴ *Ibid.* čl. 8. st. 4.

¹³⁵ VSRH Rev 2873/1998. od 29. listopada 2021.

¹³⁶ Čl. 581. st. 2. ZOO.

¹³⁷ Radolović. O., *op. cit.* u bilj. 4., str. 39.

¹³⁸ Županijski sud u Varaždinu Gž.3019/11-2 od 25. svibnja 2011.

¹³⁹ Čl. 75. st. 1. ZZK.

7.1. ZABILJEŽBA UGOVORA O DOŽIVOTNOM UZDRŽAVANJU I OVRŠNI POSTUPAK

Postojanje zabilježbe ugovora o doživotnom uzdržavanju u ovršnim je postupcima bio česti razlog podnošenja žalbe protiv rješenja o ovrši. Smatralo se da postojanje spomenute zabilježbe sprječava provedbu ovrhe jer po smrti ovršenika odnosno primatelja uzdržavanja nekretnina prelazi na davatelja uzdržavanja.¹⁴⁰ Takva promjena vlasništva bila bi protivna Ovršnom zakonu¹⁴¹ (dalje OZ) koji utvrđuje da po provedbi zabilježbe ovrhe na nekoj nekretnini nije dozvoljen upis promjene vlasništva niti upis bilo kojeg drugog stvarnog prava temeljen na raspoložbi ovršenika.¹⁴² Navedeno se shvaćanje kroz sudsku praksu pokazalo pogrešnim utvrđujući da postojanje zabilježbe ne predstavlja zapreku ovrhe jer je vlasnik nekretnine u trenutku provedbe zabilježbe ovrhe i dalje ovršenik, a u slučaju promjene vlasništva, ovrha će se nastaviti temeljem čl. 84. st. 4, OZ-a kojim se utvrđuje nastavak postupka protiv novog vlasnika.¹⁴³ Iz navedenog slijedi da se zabilježba ovrhe kao prva ovršna radnja može provesti na nekretnini koja je predmet ugovora o doživotnom uzdržavanju. Također, odredba koja zabranjuje dobrovoljne raspoložbe ovršenika teži tome da se spriječi otežavanje provedbe ovrhe, ali u slučaju promjene vlasništva na temelju ugovora o doživotnom uzdržavanju upravo se to i postiže.¹⁴⁴ Imovina koja bi bila obuhvaćena ugovorom, a ne bi bila po smrti primatelja uzdržavanja prepisana na davatelja uzdržavanja pripadala bi pokojniku zbog čega ne bi bilo osnove za nastavak ovršnog postupka, a ovrhovoditelj bi bio onemogućen u namirenju svoje tražbine jer ta imovina ne ulazi u ostavinu pa ne bi pripala niti nasljednicima.¹⁴⁵ Glede zabilježbe ugovora o doživotnom uzdržavanju pojavljuje se i pitanje njezine sudbine nakon donošenja rješenja o dosudi.¹⁴⁶ Ukoliko je zabilježba ugovora provedena prije zabilježbe dosude, ona se neće brisati promjenom vlasništva u korist kupca nego će ona ostati kao svojevrsan teret.¹⁴⁷ To proizlazi iz činjenice da se tom zabilježbom ne stječu nikakva stvarna prava koja bi prema OZ-u mogla biti brisana.¹⁴⁸ U obrnutom slučaju, kada je zabilježba ugovora izvršena nakon zabilježbe dosude, ista bi bila obrisana prema čl. 96. st. 3. ZZK jer se brišu svi upisi izvršeni nakon zabilježbe dosude neovisno o vrsti upisa.

¹⁴⁰ Bulka Z., *op. cit.* u bilj. 12., str. 255.

¹⁴¹ Ovršni zakon NN 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17, 131/20, 114/22, 06/24.

¹⁴² Čl. 84. st. 3. OZ.

¹⁴³ Županijski sud u Varaždinu Gž Ovr-339/2021 od 17. siječnja 2022.

¹⁴⁴ Bulka Z., *op. cit.* u bilj. 12., str. 256.

¹⁴⁵ Županijski sud u Varaždinu Gž Zk-508/2018-2 od 4. ožujka 2020.

¹⁴⁶ Bulka Z. *op. cit.* u bilj. 12., str. 256.

¹⁴⁷ Županijski sud u Rijeci Gž Ovr-1260/2016-2 od 2. srpnja 2018.

¹⁴⁸ Čl. 86 i 87. OZ.

8. REGISTAR UGOVORA O DOŽIVOTNOM I DOSMRTNOM UZDRŽAVANJU

Često korištenje ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju za prijevarno stjecanje imovine primatelja uzdržavanja zahtijevalo je veći nadzor nad njihovim sklapanjem, a kao ostvarenje tog zahtjeva ZIS-om ZOO-a uveden je Registar ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju. Uvođenje registra bila je višegodišnja preporuka pučke pravobraniteljice, jedna od triju preporuka koje su prihvaćene novim ZIS-om. Druge dvije bile su promjena naziva ugovora te ograničenje broja sklapanih ugovora.¹⁴⁹ Člankom 580. st. 1. ZOO-a uvedeno je ograničenje za davatelja uzdržavanja koji može imati sklopljene ugovore samo sa tri primatelja uzdržavanja istovremeno. Odredba se treba tumačiti na način da ukupno može biti tri primatelja bez obzira na broj ugovora¹⁵⁰, a protivno postupanje dovodi do ništetnosti ugovora.¹⁵¹ Upravo će uspostava registra omogućiti njezinu efikasnu provedbu.¹⁵² Njegovo je osnivanje najveća novost u uređenju predmetnih ugovora i očekuje se da će bitno doprinijeti povećanju pravne sigurnosti.¹⁵³ Za vođenje registra ovlaštena je Hrvatska javnobilježnička komora, a upise u isti provodit će javni bilježnik ili sudac nadležnog suda.¹⁵⁴ Donesen je i Pravilnik o registru ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju koji uređuje sadržaj i način njegova vođenja.¹⁵⁵ U registar se upisuju podaci o ugovornim stranama, o pokrenutim postupcima za utvrđenje ništetnim, poništenje ili raskid ugovora, načinu pravomoćnog okončanja tih postupaka, o prestanku obveze po ugovorima ispunjenjem, podaci o sudu ili javnom bilježniku koji je sudjelovao u sastavljanju ili ovjeri ugovora te izmjene tih podataka.¹⁵⁶ Pučka pravobraniteljica predlaže da uz navedeno registar sadrži i podatke o izvršenoj provjeri u dostupnim evidencijama kako bi se suzbila povreda čl. 170. ZSS-a o zabrani sklapanja ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju između djelatnika socijalne skrbi i korisnika. Brojne pritužbe pučkoj pravobraniteljice upućuju na problem sklapanja takvih ugovora jer sudovima i javnim bilježnicima nije vidljivo u kojem su odnosu primatelj i davatelj uzdržavanja, a provjerom bi se to izbjeglo.

¹⁴⁹ Čl. 2. i čl. 3. ZIS ZOO.

¹⁵⁰ Bukovac Puvača, M., *op. cit.* u bilj. 49., str. 2.

¹⁵¹ Čl. 580. st. 2. ZOO.

¹⁵² Nacrt Prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o obveznim odnosima, *op. cit.* u bilj. 16., obrazloženje uz čl. 4.

¹⁵³ Bukovac Puvača, M., *op. cit.* u bilj. 49., str. 3.

¹⁵⁴ Čl. 580.a st. 1. i 3. ZOO.

¹⁵⁵ Čl. 580. st. 7. ZOO.

¹⁵⁶ Pravilnik o registru ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju NN 56/2024, čl. 1. st. 2.

Registar nije javan te pravo na uvid imaju samo javni bilježnici, sudovi te Hrvatski zavod za socijalni rad.¹⁵⁷ Javni bilježnici i sudovi dužni su podatke unijeti odmah po njihovom nastupu, a za njihov upis plaća se naknada u iznosu od 20 eura na teret davatelja uzdržavanja. Također, osobe upisane u registar ovlaštene su za sebe ishoditi potvrde o sklopljenim ugovorima o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju. Iako se osnivanjem registra vrši nadzor nad sklapanjem ugovora, upis u registar obavezan je za ugovore koji su sklopljeni u razdoblju od 30. prosinca 2023. do 30. lipnja 2024. te za sve ugovore koji su sklopljeni nakon njegovog osnivanja 1. srpnja 2024.¹⁵⁸ Time i dalje postoji opasnost od već postojećih ugovora čije sklapanje nije zabilježeno niti postoji obveza za njihov upis, ali svaka ugovorna strana može od javnog bilježnika zahtijevati njihov upis u registar.¹⁵⁹

9. UGOVARANJE U KORIST TREĆEG

Ugovaranje u korist trećeg opće je pravilo ZOO-a koje omogućuje ugovarateljima da ugovorima koje sklapaju u svoje ime utvrde korist i za nekog trećeg, ali i samo za treću osobu.¹⁶⁰ Izričitu takvu mogućnost nalazimo u odredbama o ugovorima o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju koje omogućuju ugovaranje uzdržavanja u korist treće osobe.¹⁶¹ ZOO nadalje ne uređuje slučaj takvog ugovaranja pa je takav propust u praksi i teoriji stvorio niz nejasnoća i oprečnih stavova. Zbog nedostatka posebnih pravnih pravila, na odnos davatelja uzdržavanja i treće osobe primjenjuju se opća pravila ZOO-a o ugovaranju u korist trećeg.¹⁶²

Ugovorom u kojem postoji klauzula u korist trećeg, treći stječe vlastito i neposredno pravo prema davatelju uzdržavanja te od njega može zahtijevati ispunjenje činidbe.¹⁶³ S obzirom da treća osoba nije ugovorna strana i nije potreban njezin pristanak na takav ugovor, dovoljno je da ima samo pravnu sposobnost.¹⁶⁴ Na trećoj je osobi hoće li ona prihvatiti korist ili ne. Prihvat ne mora dati izričito već će se smatrati da on postoji i ako se to može prosuditi njenog ponašanja.¹⁶⁵ Izričita izjava treće osobe zahtijeva se jedino kod odbijanja koristi, a odbije li, ugovor prestaje zbog osobne prirode ugovorenog prava.¹⁶⁶ Postojanje treće osobe nameće određena pravna pitanja, a najvažnije od njih je trenutak prijenosa vlasništva na davatelja

¹⁵⁷ Pravilnik o registru ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju, čl. 2. st. 2. i 3.

¹⁵⁸ Čl. 26. st. 2. ZIS ZOO.

¹⁵⁹ Čl. 25. st. 2. ZIS ZOO.

¹⁶⁰ Čl. 336. st. 3. ZOO.

¹⁶¹ Čl. 579. st. 1. i čl. 586. st.1 ZOO.

¹⁶² Tuhtan Grgić, I., *op. cit.* u bilj. 70., str. 380.

¹⁶³ Čl. 337. st. 1. ZOO.

¹⁶⁴ Klarić, P.; Vedriš, M., *op. cit.* u bilj. 25., str. 462.

¹⁶⁵ *Ibid.*, str. 403.

¹⁶⁶ Čl. 340. ZOO.

uzdržavanja kod ugovora o doživotnom uzdržavanju. Odgovor na postavljeno pitanje može biti raznovrstan, bilo trenutak smrti primatelja uzdržavanja kao ugovorne strane, trenutak smrti treće osobe kao korisnika ili trenutkom smrti posljednjeg primatelja uzdržavanja.¹⁶⁷ Iako svaki od tih trenutaka povlači za sobom niz drugih pravnih pitanja i iako pravna doktrina nije zauzela jasno stajalište, smatra se da bi za prijenos vlasništva trebao biti relevantan samo trenutak smrti primatelja uzdržavanja kao ugovorne strane.¹⁶⁸ Navedeno proizlazi iz činjenice da je ugovaranje u korist trećeg samo klauzula koja se dodaje uobičajenom ugovoru te se time ne mijenja njegova pravna narav.¹⁶⁹ Tom se klauzulom ne mijenjaju obveze ugovaratelja nego samo osoba kojoj je davatelj uzdržavanja dužan ispuniti činidbu. Međutim, zakonska odredba u kojoj se definira ugovor o doživotnom uzdržavanju i koja glasi „Ugovorom o doživotnom uzdržavanju obvezuje se jedna strana da će drugu stranu ili trećeg uzdržavati do njegove smrti...“ ostavlja prostor drugačijim stavovima. Njezinim tumačenjem se zaključuje da je relevantan trenutak smrti osobe za koju je ugovoreno uzdržavanje bez obzira je li ona ugovaratelj ili ne.¹⁷⁰ Sve navedeno upućuje na prijeku potrebu pravnog uređenja ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju s klauzulom u korist trećeg, a naročito potrebu utvrđenja trenutka prijenesa prava vlasništva.

Treća osoba nije ovlaštena samostalno raskinuti ugovor obzirom da nije ugovorna strana, ali je za svaku izmjenu ili raskid ugovora potreban njen pristanak.¹⁷¹ Međutim neki autori smatraju da bi joj se s obzirom da ima vlastito pravo zahtijevati ispunjenje obveze trebalo priznati i pravo na raskid ugovora.¹⁷² Također, ZOO počiva na načelu nedopustivosti ugovornog obvezivanja treće osobe pa obećanje da će treći nešto učiniti ili pretrpjeti trećeg ne obvezuje.¹⁷³ Zbog toga se ugovorima o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju ne može utvrditi zajednica života između korisnika i davatelja uzdržavanja.

Važno je napomenuti da se ne može ugovoriti da će treća osoba steći imovinu primatelja uzdržavanja jer se ona daje kao naknada za dano uzdržavanje pa je ne može steći osoba koja uzdržavanje nije dala. Treća osoba može biti jedino korisnik uzdržavanja jer će u protivnom ugovor biti ništetan.¹⁷⁴

¹⁶⁷ Tuhtan Grgić, I., *op. cit.* u bilj. 70. str. 386. i 387.

¹⁶⁸ *Ibid.*, str. 387.

¹⁶⁹ Klarić, P.; Vedriš, M., *op. cit.* u bilj. 25., str. 461.

¹⁷⁰ Tuhtan Grgić, I., *op. cit.* u bilj. 70. str. 387.

¹⁷¹ *Ibid.*, str. 389.

¹⁷² Jakovina D., *op. cit.* u bilj. 21. str. 151.

¹⁷³ Klarić, P.; Vedriš, M., *op. cit.* u bilj. 25., str. 464.

¹⁷⁴ Županijski sud u Zagrebu GŽ-6370/08-2 od 10. svibnja 2011.

10. STJECANJE PRAVA VLASNIŠTVA

10.1. UGOVOR O DOŽIVOTNOM UZDRŽAVANJU

Stjecanje prava vlasništva je kod ugovora o doživotnom uzdržavanju odgođeno do trenutka smrti primatelja uzdržavanja. Smrću primatelja uzdržavanja davatelj postaje vlasnikom imovine i ima valjanu pravnu osnovu za upis prava vlasništva u zemljišne knjige.¹⁷⁵ Kako bi ishodio upis prava vlasništva, davatelj uzdržavanja će zemljišnoknjižnom sudu podnijeti prijedlog za upis prava vlasništva, a tom je prijedlogu dužan priložiti ugovor o doživotnom uzdržavanju te dokaz o smrti primatelja odnosno smrtni list.¹⁷⁶ Upis koji će se izvršiti na temelju tog prijedloga bit će deklaratoran jer je vlasništvo stečeno smrću primatelja uzdržavanja što ugovor o doživotnom uzdržavanju čini iznimkom od općeg pravila stjecanja prava vlasništva na temelju pravnog posla po upisu u zemljišnu knjigu.¹⁷⁷

Česti problem pri provedbi upisa predstavlja zahtjev za točnim zemljišnoknjižnim podacima prema kojima će se upis nedvojbeno provesti na pravoj nekretnini. Privatna isprava na temelju koje se zahtijeva upis mora sadržavati točnu oznaku zemljišta kako bi se provela uknjižba.¹⁷⁸ Kao što je prethodno rečeno, vrlo često se u samim ugovorima kao opis imovine koja se prenosi naznačuje „svu svoje pokretnu i nepokretnu imovinu“ pa postaje upitno kako ishoditi upis na tako jasno neodređenim nekretninama. Prihvaćanje takve formulacije kao dovoljno određene dovelo bi u pitanje njenu primjenjivost i na ostale ugovore kao što je naprimjer kupoprodaja što je neprihvatljivo.¹⁷⁹ Sudska je praksa vrlo blago pristupila ovom problemu te je prihvaćala isprave na kojima je naveden zemljišnoknjižni uložak, naziv čestice, katastarska općina, površina čestice, ali nije navedena oznaka katastarske čestice.¹⁸⁰ Štoviše, dostatnim se smatralo samo navođenje zemljišnoknjižnog uloška.¹⁸¹ Bez obzira na prethodnu sudsku praksu, ispravno je stajalište da se na temelju takve formulacije bez svih točnih zemljišnoknjižnih podataka ne može izvršiti uknjižba prava vlasništva na temelju ugovora o doživotnom ili dosmrtnom uzdržavanju.¹⁸²

¹⁷⁵ Bulka, Z., *op. cit.* u bilj. 12. str. 258.

¹⁷⁶ *Op. cit.* u bilj. 83., str.

¹⁷⁷ Ustavni sud U-III/5917/2022 od 13. prosinca 2023.

¹⁷⁸ Čl. 59. st. 1. toč. a) ZZK

¹⁷⁹ Bulka, Z., *op. cit.* u bilj. 12. str. 261.

¹⁸⁰ Županijski sud Varaždin Gž Zk-357/2020 od 27. srpnja 2020.

¹⁸¹ Županijski sud Varaždin Gž Zk-357/2020 od 27. srpnja 2020.

¹⁸² Bulka Z., *op. cit.* u bilj. 12. str. 263.

Utvrđujući da ugovor o doživotnom uzdržavanju može obuhvaćati i buduću imovinu, postavlja se pitanje kako se upisati kao vlasnik istih s obzirom da ugovor neće sadržavati nikakve podatke o tim nekretninama. Kao rješenje za navedeni problem autori ukazuju na pojedinačni ispravni postupak uređen ZZK-om.¹⁸³ Riječ je o posebnom zemljišnoknjižnom postupku u kojem se ispravljaju upisi ukoliko postoji opravdani razlog odnosno ako je iz neke isprave vjerojatno da neko pravo pripada određenoj osobi, različitoj od upisanog nositelja prava.¹⁸⁴ Tako će davatelj uzdržavanje moći pokrenuti pojedinačni ispravni postupak na temelju ugovora o doživotnom uzdržavanju iz kojeg proizlazi njegov pravni interes, a u konačnici i opravdanost prijedloga.¹⁸⁵ Ovisno o tijeku postupka, a pogotovo ako ne budu zaprimljene druge prijave ili prigovori, a iz zemljišnih knjiga i stanje spisa proizlazi opravdanost prijedloga, sud će dopustiti upis prava vlasništva davatelja uzdržavanja.¹⁸⁶

Nadalje, potrebno je spomenuti i stjecanje vlasništva davatelja uzdržavanja nad bračnom stečevinom. Vrlo se često ugovor o doživotnom uzdržavanju sklapa u korist bračnih drugova, a kao njegov objekt određuje se bračna stečevina, imovina koju su bračni drugovi stekli za vrijeme braka svojim radom ili potječe od toga.¹⁸⁷ Suvlasništvo bračnih drugova iako postoji na temelju zakona, vrlo često nije upisano u zemljišne knjige već je kao vlasnik upisan jedan od bračnih drugova. Takvo nepotpuno zemljišnoknjižno stanje davatelju uzdržavanja otvara put zlouporabi ugovora jer se on nakon smrti bračnog druga koji je upisan u zemljišne knjige može bez ikakve zapreke upisati kao vlasnik.¹⁸⁸ Drugi bračni drug može ostati bez uzdržavanja jer ono nadalje ovisi samo o savjesti davatelja uzdržavanja da dovrši ugovor, ali ipak nije bespomoćan jer ima pravo tražiti raskid ugovora obzirom da je ugovor o doživotnom uzdržavanju jedinstveni ugovor kojeg je potrebno ispuniti u odnosu na sve primatelje uzdržavanja da bi se smatrao ispunjenim.¹⁸⁹ Radi otklanjanja nepotrebnih sporova najkorisnije bi bilo u samom ugovoru izrijekom naznačiti da do prijenosa imovine dolazi smrću oba primatelja uzdržavanja ili da se po smrti jednog bračnog druga prijenosi vlasništvo na davatelja uzdržavanja i osniva pravo plodouživanja u korist preživjelog bračnog druga.¹⁹⁰

¹⁸³ Bulka, Z., *op. cit.* u bilj. 12., str. 264.

¹⁸⁴ ZZK čl. 208. str. 1. i 3.

¹⁸⁵ Bulka, Z., *op. cit.* u bilj. 12., str. 264.

¹⁸⁶ ZZK čl. 215. st. 1.

¹⁸⁷ ObZ čl. 36. st. 1.

¹⁸⁸ Butković, M., *Neka pitanja vezana uz uknjižbu prava vlasništva na nekretnini koja je bračna stečevina, a predmet je ugovora o doživotnom uzdržavanju*, Ius-Info, str. 3, dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/document?sopi=CLN20V01D2014B656>.

¹⁸⁹ VSRH Rev 689/11-2 od 15. rujna 2011.

¹⁹⁰ Butković, M., *op. cit.* u bilj. 188., str. 4.

10.2. UGOVOR O DOSMRTNOM UZDRŽAVANJU

Imovina obuhvaćena ovim ugovorom mora biti prenesena na zakonom predviđen način kao i kod svakog drugog ugovora o otuđenju. Tako nekretnine upisom u zemljišne knjige, a pokretnine predajom u samostalan posjed.¹⁹¹ Po sklapanju ugovora o dosmrtnom uzdržavanju, davatelj je uzdržavanja odmah ovlašten zatražiti prijenos prava vlasništva uz istodoban upis brisanja prava vlasništva primatelja uzdržavanja.¹⁹² To njegovo pravo ne ovisi o ispunjenju obveze uzdržavanja što čini ovaj ugovor za primatelja uzdržavanja rizičnijim i dovodi ga u teži položaj. Radi zaštite istog i osnaženja njegovog položaja, zemljišnoknjižni sud će po službenoj dužnosti po upisu prava vlasništva davatelja uzdržavanja osnovati služnost stanovanja u njegovu korist.¹⁹³ *Ex offio* osnivanje služnosti stanovanja uvedeno je najnovijim izmjenama, a do sada je ono bilo proizvoljno i upisano samo ako je to primatelj ugovorio.¹⁹⁴ Služnošću stanovanja primatelj uzdržavanja stječe pravo služiti se nekretninom davatelja uzdržavanja što je on dužan trpjeti, a sadržaj njegovih ovlasti se može odrediti kao plodouživanje ili uporaba. Ukoliko glede sadržaja ništa ne bude određeno primjenjivat će se pravila o uporabi koja je sadržajno uža služnost.¹⁹⁵ Međutim, zakon ostavlja mogućnost primatelju uzdržavanja da se odrekne služnosti stanovanja odnosno ono se neće upisati ako se on tome izričito protivi.¹⁹⁶ Zbog toga se smatra da ugovor mora sadržati ili odredbu o osnivanju stanovanja ili odredbu o protivljenju njezinu osnivanju.¹⁹⁷ Uz služnost stanovanja, primatelju uzdržavanja se daje mogućnost ugovaranja stvarnog tereta uzdržavanja.¹⁹⁸ Time će imati pravo tražiti uzdržavanje na teret vrijednosti nekretnine koja je objekt ugovora pa će se u slučaju neuzdržavanja moći naplatiti iz njezine vrijednost. Ono što kod stvarnog tereta stavlja primatelja uzdržavanja u bolji položaj jest činjenica da se on prenosi zajedno sa nekretninom neovisno o načinu otuđenja, a za obvezu uzdržavanja odgovara svagdašnji vlasnik nekretnine.¹⁹⁹ Za uknjižbu istog dužan je podnijeti prijedlog za upis.

¹⁹¹ Čl. 116. st.1. i čl. 119. st. 1. ZV.

¹⁹² Kovač. V., *Ugovor o doživotnom uzdržavanju i ugovor o dosmrtnom uzdržavanju*, Pravo i porezi, Zagreb, 2017., str. 66.-71., str. 68.

¹⁹³ Čl. 587. st. 1. i 3. ZOO.

¹⁹⁴ Čl. 10. ZIS ZOO.

¹⁹⁵ Čl. 217. st. 1.-3. ZV.

¹⁹⁶ Čl. 587. st. 1. ZOO.

¹⁹⁷ Bukovac Puvača, M., *op. cit.* u bilj., 49., str. 4.

¹⁹⁸ Čl. 587. st. 2. ZOO.

¹⁹⁹ Čl. 254. st. 1 i 255. st. 1. ZV.

11. PRESTANAK UGOVORA O DOŽIVOTNOM I DOSMRTNOM UZDRŽAVANJU

11.1. ISPUNJENJE UGOVORA

Idealan način prestanka ugovora jest njegovo ispunjenje jer se time ostvaruje sam cilj njegovog sklapanja i volja ugovornih strana. Kod ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju prestanak ispunjenjem nastupio bi smrću primatelja uzdržavanja ukoliko ga je davatelj do tog trenutka uzdržavao te stjecanjem imovine koja mu je za to obećana.²⁰⁰ Uz obvezu prestaje i korelativno pravo vjerovnika te sporedna prava i obveze koje bez glavnih ne mogu postojati kao npr. zalog.²⁰¹ Iako je ispunjenje uobičajen način prestanka obveze, kod ugovora o uzdržavanju to često nije tako sudeći po brojnim sudskim sporovima zbog neispunjenja. Razlog tomu je uglavnom neprecizno određivanje obveza te dugotrajnost izvršenja zbog čega su obveze podložnije promjenama.²⁰²

11.2. RASKID UGOVORA

Raskid je neželjeni način prestanka ugovora do kojeg može doći sve dok ugovor nije ispunjen ili dok je djelomično ispunjen stoga se ugovori o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju mogu raskinuti do smrti primatelja uzdržavanja.²⁰³ Svi postupci radi raskida predmetnih ugovora, ali i postupci njihove izmjene, utvrđenja ništetnosti i poništenja, su novijim izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku utvrđeni hitnim postupcima kako bi se smanjila dugotrajnost njihova vođenja.²⁰⁴ Ti se ugovori mogu raskinuti ili na temelju izjave stranačke volje ili na temelju zakona. Stranke su ovlaštene do ispunjenja ugovora sporazumjeti se o njegovom raskidu što je odraz načela stranačke autonomije kako na nastanak tako i na prestanak ugovora.²⁰⁵ Sporazumni raskid predstavlja novi ugovor te kao takav mora ispunjavati pretpostavke koje se zahtijevaju za njegovu valjanost.²⁰⁶ Posljedično tome, javlja se pitanje forme raskida ugovora jer su ugovori o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju strogo formalni ugovori. Tu će se primijeniti opća odredba o raskidu ugovora kojem je oblik propisan pa će se on moći raskinuti i neformalno obzirom da ZOO za njega ne propisuje posebnu formu.²⁰⁷

²⁰⁰ Jakovina, D., *op. cit.* u bilj. 21., str. 124.

²⁰¹ Klarić, P.; Vedriš, M., *op. cit.* u bilj. 25., str. 466.

²⁰² Jakovina, D., *op. cit.* u bilj. 21., str. 124. i 125.

²⁰³ Gorenc, V. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 37., str. 933.

²⁰⁴ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku NN 155/2023 čl. 4.

²⁰⁵ Česić, Z., *op. cit.* u bilj. 13., str. 632.

²⁰⁶ Klarić, P.; Vedriš, M., *op. cit.* u bilj. 25., str. 478.

²⁰⁷ Čl. 288. ZOO.

11.2.1. RASKID ZBOG NEPODNOŠLJIVOSTI ZAJEDNIČKOG ŽIVOTA

Nadalje, ZOO kod ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju predviđa poseban, njima svojstven razlog raskida, a to je nepodnošljivost međusobnih odnosa ugovornih strana. Iz same prirode ugovora proizlazi da je među ugovornim stranama potrebna povećana suradnja i međusobno poštivanje kako bi se ugovor uredno izvršavao jer se u pravilu radi o godinama izvršavanja. Upravo je zato naglašena uloga međusobnih odnosa strana time što je dano pravo na raskid u slučaju njihovog pogoršanja pa će svaka strana imati pravo zahtijevati raskid ugovora ukoliko su ugovorile da će radi njegovog ispunjenja živjeti zajedno, a njihovi se odnosi toliko poremete da taj zajednički život postane nepodnošljiv.²⁰⁸ Važno je naglasiti formulaciju „zahtijevati raskid“ što znači da odredba ne daje pravo na jednostrani raskid izjavom volje već će konačnu odluku o raskidu donijeti sud.²⁰⁹ Iz odredbe proizlazi da njezina primjena dolazi u obzir jedino ako je zajednica života utvrđena ugovorom, no to se tumačenje kroz sudsku praksu kritiziralo. Zajednički život može postojati mimo ugovora pa takvom primjenom ovog članka ne bi postojalo pravo na raskid obzirom da isti nije njime određen.²¹⁰ Zato bi se taj uvjet trebao tumačiti široko kao što to čini sudska praksa i priznavati pravo na zahtijevanje raskida i kada zajednica života nije ugovorena, ali se obveza uzdržavanja sastoji od svakodnevnog kontakta kao što je to donošenje namirnica, obroka i održavanja higijene kuće.²¹¹ Zato će se postojanje zajednice života prosuđivati ovisno o sadržaju ugovorne obveze.²¹²

Uz ovaj objektivni uvjet potrebno je ispunjenje i subjektivnog uvjeta, nepodnošljivosti zajedničkog života. Nije svako pogoršanje međusobnih odnosa dovoljno za raskid već ono mora biti toliko ozbiljno da je izvršavanje ugovora postalo nepodnošljivo. Ona se procjenjuje u svakom konkretnom slučaju, a na nju može utjecati i ponašanje trećih osoba koji dolaze u doticaj sa ugovornim stranama kao što su to članovi njihova kućanstva.²¹³ Pri tom se ne traži obostrana nepodnošljivost već je dovoljno da je suživot nepodnošljiv samo za jednu ugovornu stranu.²¹⁴ Razlozi nepodnošljivosti zajedničkog života neupitno su slučajevi izbijanje verbalnih i fizičkih sukoba ugovornih strana te međusobnog izbjegavanja i nekomuniciranja primatelja i davatelja uzdržavanja.²¹⁵

²⁰⁸ Čl. 583. st. 2. ZOO.

²⁰⁹ Gorenc, V. *et al.*, *op. cit* u bilj. 37., str. 934.

²¹⁰ Jakovina, D., *op. cit.* u bilj. 21., str. 127

²¹¹ Županijski sud u Varaždinu Gž 627/2007-2 od 18. rujna 2007.

²¹² VSRH Rev-464/05-2 od 26. listopada 2005.

²¹³ VSRH Rev 876/2007-2 od 31. listopada 2007.

²¹⁴ VSRH Rev 2525/1995-2 od 7. prosinca 1995.

²¹⁵ VSRH Rev 2745/2000-2 od 13. prosinca 2000. i Općinski sud Osijek P-2133/03-16.

Kod utvrđivanja nepodnošljivosti krivnja ugovornih strana u pravilu nije od važnosti. Međutim, pravo na raskid ne priznaje se osobi koja je svojim ponašanjem namjerno izazvala nepodnošljivost ne bi li postigla raskid, što proizlazi iz načela savjesti i poštenja pa će krivnja ugovornih strana biti relevantna ukoliko ukazuje na zlouporabu prava.²¹⁶ Kao takvim se ponašanjem ocijenilo bezrazložno odbijanje uzdržavanja ili primateljevo zaključavanje kuće kako mu davatelj ne bi mogao pristupiti.²¹⁷ Ukoliko sud utvrdi da su za nepodnošljivost krive obje ugovorne strane, utoliko neće utvrđivati omjer krivnje, no ukazuje li činjenično stanje na krivnju jedne stranke mora utvrditi radi li se o zlouporabi prava.²¹⁸

11.2.2. RASKID ZBOG NEISPUNJENJA UGOVORA

U dvostranoobveznim ugovorima primjenjuje se načelo istodobnog ispunjenja stoga ne ispuni li jedna ugovorna strana svoju obvezu, zakon daje drugoj ugovornoj strani pravo na jednostrani raskid.²¹⁹ Uređenje raskida zbog neispunjenja razlikuje se ovisno o tome je li riječ o tzv. fiksnim ugovorima, odnosno ugovorima u kojima je rok bitan sastojak ili je riječ o ugovorima u kojima rok nije bitan sastojak.²²⁰ Obzirom da ugovori o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju pripadaju ovoj drugoj skupini ugovora u nastavku će biti prikazano pravno uređenje raskidanja ugovora u kojima rok nije bitan sastojak.

Neispunjenje obveze samo po sebi ne daje pravo drugoj ugovornoj strani niti na jednostrani raskid govora niti isti zahtijevati već je to pravo uvjetovano davanjem naknadnog roka za ispunjenje činidbe.²²¹ Kako bi ishodio raskid, vjerovnik je dužan dužniku koji je došao u zakašnjenje priopćiti određeni primjereni naknadni rok za ispunjenje obveze čijim će istekom u slučaju neispunjenja nastupiti raskid ugovora. Protekom naknadnog roka tijekom kojeg dužnik nije ispunio obvezu nastupa raskid na temelju samog zakona bez ikakve izjave ili radnje vjerovnika.²²² Naknadni rok mora biti određen i primjeren kako bi se smatralo da je vjerovnik udovoljio uvjetu iz st. 2. čl. 362. ZOO-a i tako mogao nastupiti raskid ugovora. Također, nit samo zahtijevanje ispunjenja nije dovoljno za primjenu navedenog članka jer se izričito traži davanje naknadnog roka.²²³ U slučaju samog zahtijevanja, dužnik ima pravo ispuniti ugovor i nakon dospijeca, ali ne učini li to u razumnom rok, vjerovnik može jednostranom izjavom

²¹⁶ VSRH REV 961/2001-2 od 19. prosinca 2001.

²¹⁷ VSRH Rev-997/1997-2 od 18. lipnja 1997.

²¹⁸ VSRH Rev 961/2001-1 od 19. prosinca 2001.

²¹⁹ Klarić, P.; Vedriš, M., *op. cit.* u bilj. 25. str. 481.

²²⁰ Čl. 361. i 362. ZOO.

²²¹ Čl. 362. st. 2. ZOO.

²²² Čl. 362. st. 3. ZOO.

²²³ Gorenc, V. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 37. str. 595.

raskinuti ugovor.²²⁴ Bez obzira hoće li samo tražiti ispunjenje obveze ili će dati i određeni naknadni rok za isto, vjerovniku pripada pravo na naknadu štete koja mu je zbog zakašnjenja odnosno neispunjenja nastala.²²⁵ Iznimno, ZOO predviđa mogućnost raskida ugovora i prije dospijeca obveze dužnika, a to će vjerovnik moći kada je očito da dužnik neće ispuniti obvezu zadržavajući pravo na naknadu štete.²²⁶

Kod pravnog uređenja ugovora o uzdržavanju nalazi se zasebna odredba o raskidu zbog neispunjenja, ali se ista razlikuje od opće odredbe. Prema općoj odredbi raskid može tražiti samo ona osoba koja je svoju obvezu ispunila ili ju je spremna istodobno ispuniti dok posebna odredba ugovora o doživotnom uzdržavanju daje pravo na raskid objema stranama. Jedini je uvjet da se radi o savjesnoj strani koja svojim postupcima nije doprinijela neispunjenju pa tako raskid ne može tražiti osoba koja je bez opravdanog razloga odbijala primiti uzdržavanje.²²⁷ Nadalje, razlika postoji i glede načina raskida ugovora obzirom da posebna odredba utvrđuje pravo svake ugovorne strane zahtijevati raskid ugovora što znači da se ugovor ne raskida po samom zakonu niti jednostranom izjavom volje već raskid ugovora određuje sud svojom odlukom.²²⁸ Zbog takvog suprotnog uređenja pojavljivala su se oprečna stajališta i u sudskoj praksi, ali je nedvojbeno ispravno da u slučaju raskida ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju zbog neispunjenja sud donosi konstitutivnu odluku o raskidu.²²⁹ Neispunjenje ugovora je najčešći razlog raskida predmetnih ugovora, a u pravilu se na strani tužitelja nalazi primatelj uzdržavanja iako je moguće da to bude i davatelj uzdržavanja zbog umanjenja vrijednosti objekta ugovora od strane primatelja uzdržavanja ili odbijanja primanja uzdržavanja.²³⁰ Raskidi zbog neispunjenja odraz su nepreciznim određivanja obveza, što je apstraktnija obveza to je mogućnost raskida veća. Međutim, raskid se ne može tražiti ukoliko ugovor nije ispunjen u nekom neznatnom dijelu. Potrebo je svjesno izbjegavanje izvršenja obveza s namjerom oslobođenja od istih, a ocjena je li neispunjenje neznatno u svakom konkretnom slučaju ostaje na sudu.²³¹

²²⁴ Čl. 361. st. 3. ZOO.

²²⁵ Čl. 260. ZOO.

²²⁶ Čl. 364. ZOO.

²²⁷ VSRH Rev 1048/2003 od 18. veljače 2004.

²²⁸ Gorenc, V., *et. al. op. cit.* u bilj. 37., str. 934.

²²⁹ VSRH Rev 85/2014-2. od 28. svibnja 2014.

²³⁰ Jakovina, D., *op. cit.* u bilj. 17. str. 131.

²³¹ VSRH Rev-1565/11-2 od 5. svibnja 2015.

11.2.3. RASKID ZBOG PROMIJENJENIH OKOLNOSTI

Raskid ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju zbog promijenjenih okolnosti je razlog prestanka ugovora uređen u općim odredbama ZOO-a, a na njega posebno ukazuju odredbe o predmetnim ugovorima.²³² Tom se klauzulom *rebus sic stantibus* ublažava djelovanje načela *pacta sunt servanda* koji zahtijeva ispunjenje ugovorene obveze time što štiti volju stranaka koja je postojala u vrijeme zaključenja ugovora s obzirom na tadašnje okolnosti.²³³ Promjena okolnosti pod kojima je sklopljen ugovorom može negativno utjecati na obveze stranaka, a slijedom toga i na njihovu volju da se isti održi.

Ugovorna strana imat će pravo zahtijevati raskid ili izmjenu ugovora ukoliko su nakon sklapanja ugovora nastale izvanredne okolnosti, one koje se prema redovnom tijeku stvari ne smatraju običajnim, a koje ona nije mogla predvidjeti u vrijeme sklapanja ugovora pa je zbog njih ispunjenje njezine obveze postalo pretjerano otežano ili bi joj donijelo pretjerano veliki gubitak.²³⁴ Nepredvidivost tih okolnosti procjenjuje se obzirom na osobna svojstva ugovorne strane odnosno subjektivno što proizlazi iz odredbe koja uskraćuje pravo na raskid strani koja je bila dužna uzeti u obzir te promijenjene okolnosti u vrijeme sklapanja ugovora. Ukoliko je ugovorna strana predvidjela njihov nastanak ili ih je mogla predvidjeti da je primijenila dužnu pažnju, utoliko neće imati pravo na raskid ili izmjenu.²³⁵ Također, neće imati pravo na raskid ako je ona nastale okolnosti mogla izbjeći ili savladati pa možemo zaključiti da okolnosti koje trebaju nastupiti za primjenu klauzule *rebus sic stantibus* moraju biti izvanredne, nesavladive i neizbježne.²³⁶ Okolnosti koje bi se kod ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju imale takva svojstva bile bi pogoršanje zdravstvenog ili materijalnog stanja davatelja uzdržavanja ili njegovog člana obitelji jer bi to utjecalo na njegovu mogućnost izvršenja ugovorne obveze. Ipak, nastup takvih okolnosti na strani primatelja uzdržavanja nije od važnosti jer su one u pravilu razlozi zbog kojih isti sklapaju ugovore o uzdržavanju, ali otuđenje objekta ugovora može predstavljati izvanrednu okolnost.²³⁷ Također, činjenica da se naprimjer sklapanjem braka pojavila osoba koja je u mogućnosti uzdržavati primatelja uzdržavanja nije od važnosti.²³⁸

²³² Čl. 584. ZOO.

²³³ Klarić, P.; Vedriš, M., *op. cit.* u bilj. 25. str. 483.

²³⁴ Čl. 369., st. 1. ZOO.

²³⁵ Čl. 369., st. 2. ZOO.

²³⁶ Gorenc., V. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 37., str. 607. i 608.

²³⁷ Jakovina, D., *op. cit.* u bilj. str. 136. i 137.

²³⁸ VSRH Rev 102/2001-2 od 27. kolovoza 2002.

Ugovorna strana u odnosu na koju nastupe izvanredne okolnosti dužna je čim prije o tome obavijestiti drugu ugovornu stranu i priopćiti joj svoju namjeru raskida ili izmjene ugovora jer će u protivnom odgovarati za štetu koja njoj nastane zbog zakašnjele obavijesti. Također, druga strana ima mogućnost izbjeći raskid ugovora time što će ponuditi pravičnu izmjenu ugovora čime će se narušena ravnoteža među ugovorenim obvezama ispraviti, a posebno je dana mogućnost sudu da tijekom postupka raskida zbog promijenjenih okolnosti izmjeni pravo primatelja uzdržavanja u doživotnu rentu ako to prihvate obje ugovorne strane.²³⁹

11.2.4. SMRT DAVATELJA UZDRŽAVANJA

Iako je očekivani tijek zbivanja zbog kojeg se i sklapaju ugovori o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju smrt primatelja prije smrti davatelja uzdržavanja, ZOO pravno uređuje i moguću obrnutu situaciju. U slučaju ranije smrti davatelja uzdržavanja, njegova prava i obveze mogu prijeći na njegovog bračnog druga i potomke uz njihov pristanak čime se izražava intencija održavanja ugovora. Ostali nasljednici davatelja uzdržavanja bilo zakonski ili oporučni ne mogu preuzeti ugovorne obveze. Pristanak se daje u strogoj formi ovjere kod nadležnog suda, solemnizacije kod javnog bilježnik ili u obliku javnobilježničkog akta.²⁴⁰ Ukoliko utvrđeni nasljednici pristanu na sukcesiju, ugovor se produljuje na temelju samog zakona.²⁴¹ Ne pristanu li na preuzimanje obveza, dolazi do raskida ugovora, a posljedice su različite ovisno o razlogu odbijanja. Ukoliko su nasljednici odbili ispunjenje iako su u stanju izvršavati obveze ugovora, utoliko neće imati pravo zahtijevati naknadu za dano uzdržavanje, ali ako nisu dali pristanak jer nisu u stanju izvršavati obveze ugovora u tom će slučaju moći zahtijevati naknadu za dano uzdržavanje.²⁴² Kod ugovora o dosmrtnom uzdržavanju nasljednici imaju dodatnu obvezu u oba slučaja raskida ugovora, a to je vratiti primatelju sve što je davatelj na temelju ugovora stekao ili to nadoknaditi, odnosno dužni su vratiti sve ono što čini objekt ugovora.²⁴³ Razlozi zbog kojih se uzima da nasljednici nisu u stanju preuzeti obveze su maloljetnost, lišena poslovna sposobnost, teško financijsko stanje nasljednika pa čak i velika prebivališna udaljenost između nasljednika i primatelja uzdržavanja.²⁴⁴ Naknadu za dano uzdržavanje određuje sud prema slobodnoj ocjeni uzimajući u obzir materijalne prilike nasljednika.²⁴⁵

²³⁹ Čl. 369., st. 4. i čl. 584. st. 2. ZOO.

²⁴⁰ Čl. 585. st. 2. ZOO.

²⁴¹ Ćesić, Z. *op. cit.* u bilj. 13., str. 642.

²⁴² Čl. 585. st. 2 i 3. ZOO.

²⁴³ Čl. 588. st. 3. – 5. ZOO.

²⁴⁴ Jakovina, D., *op. cit.* u bilj. 21. str. 139. i 140.

²⁴⁵ Čl. 585. st. 4. ZOO.

Razlog zbog kojeg zakon predviđa mogućnost sukcesije ugovora leži u činjenici da obveza davatelja uzdržavanja nije nenasljediva i neprenosiva stoga se ugovori o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju u odnosu na obvezu davatelja uzdržavanja ne smatraju ugovorima *intuitu personae*. Međutim, osobna svojstva primatelja uzdržavanja su povod sklapanja predmetnih ugovora pa gledajući sa strane prava primatelja uzdržavanja oni predstavljaju *intuitu personae* ugovore.²⁴⁶

12. NASLJEDNOPRAVNI UČINAK UGOVORA

Kao što je ranije spomenuto, ugovor o doživotnom uzdržavanju je do 2006. godine bio uređen kao nasljednopravni ugovor zbog njegovog učinka na opseg ostavinske mase. Sve ono što po smrti primatelja uzdržavanja na temelju ugovora o doživotnom uzdržavanju stječe davatelj uzdržavanja nije slobodno za nasljeđivanje stoga ne ulazi u sastav ostavine.²⁴⁷ Ukoliko je pak ugovorom obuhvaćena sva pokretna i nepokretna imovina primatelja uzdržavanja utoliko ostavine niti nema pa nema niti potrebe za ostavinskom raspravom.²⁴⁸ S obzirom da primatelji sklapanjem ovog ugovora mogu uvelike utjecati na nasljeđivanje često se isti njime koriste kako bi izigrali pravila nasljednog prava i svojim nasljednicima zapravo darovali nekretninu.²⁴⁹ U tom će slučaju ugovor o doživotnom uzdržavanju biti prividan ugovor te kao takav ništetan. Ono što primatelji postižu na taj način je izbjegavanje uračunavanje vrijednosti darovanog u vrijednost ostavine te možebitno vraćanje dara u slučaju povrede nužnog dijela.²⁵⁰ Ako je ugovor o doživotnom uzdržavanju valjan, nasljednici ga neće moći pobijati zbog povrede nužnog dijela niti će se vrijednost objekta ugovora uračunati u nasljedni dio davatelja uzdržavanja jer se radi o ugovoru o otuđenju uz naknadu odnosno naplatnom pravnom poslu.²⁵¹ Međutim, i dalje se ugovor može utvrditi ništavim ili poništiti zbog drugih razloga pa nasljednici često pokreću parnične postupke pozivajući se na prijevaru, zabludu i nemoralnost ugovora tvrdeći da je do potpisivanja ugovora o doživotnom uzdržavanju došlo korištenjem teškog zdravstvenog stanja davatelja uzdržavanja.

²⁴⁶ Bevanda M.; Čolaković M., *op. cit.* u bilj. 8., str. 281.

²⁴⁷ Čl. 5. st. 3. ZN.

²⁴⁸ Bulka Z., *op. cit.* u bilj. 29., str. 5.

²⁴⁹ Gavella N.; Belaj V., *op. cit.* u bilj. 7., str. 436.

²⁵⁰ Čl. 71 – 78. ZN.

²⁵¹ Gavella N.; Belaj V., *op. cit.* u bilj. 7. str. 437.

13. ZAKLJUČAK

Omogućavajući ispunjenje važnog društvenog zadatka, a to je briga za starije, nemoćne i bolesne, ugovori o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju predstavljaju instrument društvenog i pravnog značenja. Međutim, često se koriste s ciljem prijave i zlorabe o čemu se često piše u medijima, a i ogleda se u brojim sudskim postupcima radi njihova poništenja ili proglašenja ništivosti. Iz tog je razloga potrebno posvetiti posebnu pažnju njihovom zakonskom okviru i ugovorne strane osvijestiti o posljedicama njihova sklapanja. Najvažnije je naglasiti njihovu razliku u trenutku prijenosa imovine zbog čega se ugovor o doživotnom uzdržavanju treba uzeti kao sigurnija opcija za osiguranje uzdržavanja. Informiranosti ugovornih stranaka uvelike je doprinijela odredba o detaljnijoj pouci koju je ovlaštena osoba koja sudjeluje u sklapanju ili ovjeri ugovora dužna dati. Također, uvođenjem registra ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju omogućena je kontrola nad brojem sklopljenih ugovora o uzdržavanju kojih sada može biti maksimalno tri, a onemogućuje se i sklapanje ugovora protivno zabrani iz Zakona o socijalnoj skrbi između korisnika i službenika. Bez obzira na nedavno uvedene i dalje postoje pravne praznine na koje upućuje pravna teorije te brojni revizijski postupci. Najveći propust učinjen je kod reguliranja ugovora o doživotnom uzdržavanju s klauzulom u korist treće osobe utvrđujući samo mogućnost uvrštenja klauzule bez ikakvog daljnjeg reguliranja tako sklopljenog ugovora. Prije je potrebno urediti trenutak prijenosa vlasništva odnosno ispunjenja ugovora, dolazi li do toga smrću primatelja uzdržavanja ili treće osobe u čiju korist je ona ugovorena. Također, sudska je praksa utvrdila trenutak prijenosa vlasništva i u slučaju kada ugovor ima više primatelja uzdržavanja, a to će biti smrt posljednjeg primatelja uzdržavanja jer se smatra da su predmetni ugovori jedinstveni. Uvrštavanjem tog rješenja u zakon smanjila bi se mogućnost zlorabe ugovora jer bi se davatelja uzdržavanja spriječilo da se pozivajući na smrt jednog od primatelja uzdržavanja upiše kao vlasnik u zemljišnim knjigama. Nadalje, utvrđenjem pravnih učinaka zabilježbe ugovora o doživotnom uzdržavanju na način da se njome čuva prvenstveni red uvelike bi se doprinijelo pravnoj sigurnosti davatelja uzdržavanja. Važno je i suzbiti uporabu samo sintagme „svu svoju pokretnu i nepokretnu imovinu“ kao opisa objekta ugovora koja ne zadovoljava pretpostavke zemljišnoknjižnog prava time što će se navesti koje je podatke o nekretninama potrebno navesti u ugovoru. Kao što je vidljivo, odredbe o ugovoru o dosmrtnom i doživotnom uzdržavanju sada pružaju veću pravnu sigurnost i pridonose smanjenju negativnog javnog mnijenja koje se glede sklapanja predmetnih ugovora stvorilo, ali neupitno je da su potrebni daljnji napori i dopune zakona kako bi njihov zakonski okvir bio upotpunjen.

14. LITERATURA

KNJIGE I ČLANCI

1. Bevanda M.; Čolaković M., *Ugovor o doživotnom uzdržavanju i ugovor o dosmrtnom uzdržavanju u sudskoj praksi* u: Pehar, S. (ur.), *Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse : zbornik radova : međunarodno savjetovanje*, Pravni fakultet Sveučilište u Mostaru, Mostar, 2012., str. 276-293., str. 282
2. Bukovac Puvača, M., *Novo uređenje ugovora o uzdržavanju u Zakonu o obveznim odnosima*, Informator br. 6820, Zagreb, , 2024.
3. Bulka Z., *Stjecanje prava vlasništva na nekretninama na temelju pravnog posla – III dio (ugovor o darovanju i ugovor o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju)*, Hrvatska pravna revija, vol. 9., br. 11, 2009., str. 9-17
4. Bulka Z., *Upisi u zemljišnu knjigu na temelju ugovora o doživotnom uzdržavanju* u: Rittossa D. (ur.), *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 44, br. 1., Pravni fakultet u Rijeci, Rijeka, 2023, str. 249-268
5. Crnić, J.; Končić A., *Ugovori o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju : komentar članaka 579. - 589. Zakona o obveznim odnosima : [značenje, oblici, pravni učinci, propisi, sudska praksa, ogledni primjeri ugovora i tužbi]*, 2. dopunjeno izdanje, Novi Informator, Zagreb, 2005.
6. Ćesić, Z., *Komentar Zakona o obveznim odnosima*, Posebni dio, Knjiga druga, Libertin naklada, Rijeka, 2021.
7. Gavella N.; Belaj V., *Nasljedno pravo*, Narodne Novine, Zagreb, 2008.
8. Gorenc, V. et al., *Komentar Zakona o obveznim odnosima*, Narodne novine, Zagreb, 2014.
9. Jakovina D., *Ugovor o doživotnom i ugovor o dosmrtnom uzdržavanju uz promišljanja de lege ferenda*, u: Sessa Đ., *Tradicionalno XXXVIII. Savjetovanje, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse. Godišnjak 30.*, Organizator, Zagreb, 2023., str. 119-157
10. Klarić, P.; Vedriš, M., *Građansko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2014.,
11. Radolović O., *Otvorena pitanja kod ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju u hrvatskom pravu*, FIP - Financije i pravo, vol. 11, br. 2, 2023., str. 31-44
12. Stokić, Matija. *Neprepoznati i nepriznati problemi reforme građanske grane sudovanja*, Hrvatska pravna revija, Zagreb, 2018.
13. Tuhtan Grgić, I., *Specifičnosti ugovora o doživotnom uzdržavanju u korist trećeg* u: Slakoper Z. (ur.), *Liber amicorum in honorem Vilim Gorenc*, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2014., str. 377–394

PRAVNI IZVORI

1. Nacrt Prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o obveznim odnosima, dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=25270>
2. Pravilniku o privremenoj javnobilježničkoj tarifi NN broj 38/94., 82/94., 52/95., 115/12., 120/15. i 64/19
3. Pravilnik o registru ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju čl. 1. st. 2., dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=26837>
4. Uredba o Tarifi sudskih pristojbi NN 37/2023
5. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obveznim odnosima NN 155/2023.
6. Zakon o nasljeđivanju NN 48/2003

7. Zakon o nasljeđivanju NN 48/03, 163/03, 35/05, 127/13, 33/15, 14/19
8. Zakon o obveznim odnosima NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22, 155/23
9. Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima NN 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 152/14, 81/15, 94/17
10. Zakon o zemljišnim knjigama NN 63/19, 128/22
11. Opći građanski zakonik par. 1284., dostupno na:
<https://www.iusinfo.hr/zakonodavstvo/austrijski-opci-gradanski-zakonik/clanak-1>

ONLINE IZVORI

1. Hrvatska javnobilježnička komora. Ugovor o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju u sudskoj praksi. Zagreb: Javni bilježnik, Prilog uz broj 37., 2012., dostupno na:
https://www.hjk.hr/Portals/0/CasopisJB/Prilog%20uz%20br%2037.pdf?ver=OQZIw_rzXfP23XhpYzVRTw%3d%3d
2. Izvješće o provedenom savjetovanju - Savjetovanje o Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o obveznim odnosima., dostupno na:
<https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/EconReport?entityId=25270&SortBy=UserName&Order=Descending>
3. Izvješće pučke pravobraniteljice za 2020. godinu, dostupno na:
<https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2020-godinu/?wpdmdl=10845&refresh=60910e6b1d1601620119147>
4. Izvješće pučke pravobraniteljice za 2022. godinu, dostupno na:
<https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravoraniteljice-za-2022-godinu/?wpdmdl=15489&refresh=6465f2bc2565a1684402876>